

Nr **23**

cena
40 zł
(w tym 5% VAT)

PRAWO i WIĘŹ

LAW & SOCIAL BONDS

KWARTALNIK NAUKOWY ROK VII NUMER 1 (23) WIOSNA 2018 ROK

ISSN 2299-405X

SPÓDZIELCZY **INSTYTUT NAUKOWY**

www.prawoiwiedz.edu.pl • www.sin.edu.pl

TELEWIZJA

W POLSCE / PL

Pilnujemy **Polski!**

*NIE MOŻEMY BYĆ POPYCHADŁEM
INNYCH, NAWET DUŻO
SILNIEJSZYCH SIĘ CZY PAŃSTW*

TADEUSZ CYMAŃSKI

*LICZĘ, ŻE CBA WYPROWADZI
Z RATUSZA DZIESIĄTKI OSÓB
ZWIĄZANYCH Z WARSZAWSKĄ PO*

JAN ŚPIEWAK

*NIE MOŻE BYĆ TAK, ŻE PRZED
PRZYJĘCIEM KAŻDEGO PROJEKTU
BĘDIEMY DZWONIĆ DO IZRAELA*

PATRYK JAKI

MICHAŁ KARNOWSKI

OGŁĄDAJ

TELEWIZJA

W POLSCE / PL

W

CYFROWY
POLSAT

NA POZYCJI

196

PRAWO i WIĘŹ

LAW & SOCIAL BONDS

Journal in Legal and Social Studies

KWARTALNIK NAUKOWY POŚWIĘCONY PRAWU I BADANIOM SPOŁECZNYM

ROK VII NUMER 1 (23) WIOSNA 2018

ISSN 2299-405X

Rada Programowa:

prof. **Cezary Mik** (UKSW) –
przewodniczący
prof. **Jolanta Jabłońska-Bonca**
(Akademia Leona Koźmińskiego)
prof. **Zbigniew Cieślak** (UKSW)
dr hab. **Przemysław Dąbrowski**,
prof. UWM (UWM)
ks. prof. **Antoni Dębiński** (KUL)
ks. abp prof. **Andrzej Dziega** (KUL, SIN)
prof. **Tadeusz Jasudowicz** (UMK)
prof. **Roman Kwiecień** (UEK)
prof. **Jarosław Majewski** (UKSW)
prof. **Marek Michałski** (UKSW)
prof. **Krzysztof Pietrzykowski** (UW, SIN)
dr hab. **Jadwiga Potrzebacz** (KUL)
prof. **Zbigniew Rau** (UŁ)
prof. zw. dr hab. h. c. **Dariusz Szpoper**
(UWM)
dr **Marcin Romanowski** (UKSW)
ks. prof. **Krzysztof Warchałowski**
(UKSW)

International Board:

prof. **Zenon Bankowski** (Wielka Brytania)
prof. **Christian Hillgruber** (Niemcy)
prof. **Håkan Hydén** (Szwecja)
dr **Bogdan Iancu** (Rumunia)
dr hab. **Zdeněk Koudelka** (Czechy)
prof. **Martin Krygier** (Australia)
prof. **Martin Rhonheimer** (Włochy)
prof. **Germano Andre Doederlein**
Schwartz (Brazylia)
prof. **Hideki Tarumoto** (Japonia)

Zespół redakcyjny:

prof. **Piotr Zakrzewski** – redaktor naczelny
prof. **Adam Czarnota**, dr **Dominik Bierecki** –
zastępcy redaktora naczelnego
dr **Agata Czarnecka** – sekretarz
Janusz Ossowski – redaktor zarządzający
Michał J. Czarnecki – redaktor językowy
Andrzej Kozakowski – skład

Prenumerata roczna 160 zł,
cena za jeden zeszyt 40 zł (w tym 5 % VAT),
nakład 55 egz.

Konto Wydawcy: Raiffeisen Bank
05 1750 1325 0000 0000 1303 1843

Okładka: Marie-Francois Firmin-Girard, *Sprzedawczynie kwiatów na Moście Królewskim*
Fot.: art.thewalters.org
Źródło: Wikimedia Commons

Liczba punktów do oceny parametrycznej
jednostek naukowych - 5

Kwartalnik jest indeksowany w The Central
European Journal of Social
Sciences and Humanities

Wersja pierwotna jest wersją papierową

Wydawca:

SPÓŁDZIELCZY

INSTYTUT NAUKOWY

Adres:

Redakcja Wydawnictwa
Spółdzielczego Instytutu Naukowego G. Bierecki sp. j.
ul. Władysława IV 22, 81-743 Sopot
tel. 58 550 97 50, fax 58 550 96 90
www.sin.edu.pl; redakcja_piw@skok.pl

Adres do korespondencji:

Redakcja „Prawa i Więzi”
ul. Podchorążych 13D/20, 87-100 Toruń
tel. 606 285 765
www.prawoiwiedz.edu.pl
e-mail: prawoiwiedz@gmail.com

Na okładce obraz Marie-Francois Firmin-Girard (1838–1921) – francuski malarz akademicki, twórca prac o tematyce historycznej, religijnej i mitologicznej oraz obrazów przedstawiających współczesne sceny z życia Paryża i małych miasteczek francuskich.

Spis treści

ARTYKUŁY

Rafał Adamus

Przesłanki niewypłacalności w Prawie upadłościowym i naprawczym na tle Prawa upadłościowego z 1934 r. i Prawa upadłościowego z 2015 r. ... 7

Grzegorz Kozieł

Zasady przysługiwania praw i obowiązków spółdzielni podmiotom prawa będącym w formie docelowej jej transformacji a potrzeba udoskonalenia regulacji prawnej w tym obszarze..... 24

Aneta Suchoń

Prawno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju spółdzielni rolniczych w Polsce oraz w wybranych krajach „starej” Unii Europejskiej 31

Dariusz Duda

Przejęcie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej na podstawie decyzji administracyjnej Komisji Nadzoru Finansowego 50

GLOSZY

Dominik Bierecki

Zasiedzenie własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste. Głosa do uchwały Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2016 r., III CZP 57/16..... 65

AUTORZY

Noty o autorach 77

ARTYKUŁY

Przesłanki niewypłacalności w Prawie upadłościowym i naprawczym na tle Prawa upadłościowego z 1934 r. i Prawa upadłościowego z 2015 r.

Premises for the Debtor's Insolvency According to the Bankruptcy and Reorganization Law of 2015

The Amendment of the Bankruptcy and Reorganization Law of 2015 in a significant way remodeled the premises for the debtor's insolvency. De lege lata art 11 para. 1 of the Bankruptcy Law stipulates that the debtor would be insolvent if he lost the ability to perform his due cash obligations (the so-called liquidity requirement), and the provision of art. 11 para. 2 of the Bankruptcy Law indicates that a debtor that is a legal person or an organizational unit without legal personality is also insolvent when its monetary liabilities exceed the value of its assets, and this state persists for a period exceeding twenty-four months (so-called asset condition). Subsequent regulations specify both conditions.

According to art. 11 para. 1 of the former debtor's law an entrepreneur is considered to be insolvent when it does not perform its due cash obligations. However, according to art. 11 para. 2 of the former law a debtor that is a legal person or an organizational unit without legal personality, is also considered insolvent when its obligations exceeded his property, even if it made these obligations on an ongoing basis. The concepts of insolvency and bankruptcy shaped by the provisions of the Bankruptcy and Reorganization Law should now be interpreted taking into account the meaning of these concepts in the Bankruptcy Law of 1934 and the current bankruptcy law of 2015.

Rafał Adamus

*doktor habilitowany nauk prawnych,
profesor Uniwersytetu Opolskiego*

1. Zagadnienia wstępne

Nowela Prawa upadłościowego i naprawczego z 2015 roku począwszy od dnia 1 stycznia 2016 roku w istotny sposób przemodelowała przesłanki niewypłacalności dłużnika¹. *De lege lata* art. 11 ust. 1

1 Zob. np. Patryk Filipiak w: *Prawo restrukturyzacyjne. Prawo upadłościowe, System prawa handlowego*, t. VI, Warszawa 2016, s. 681; Z. Miczek, *Nowe regulacje w zakresie podstaw ogłoszenia upadłości*, „Doradca Restrukturyzacyjny” nr 1, 2015, s. 64 i n.; R. Adamus, *Tendencje*

p.u. stanowi, że dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił on zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (tzw. przesłanka płynnościowa), a przepis art. 11 ust. 2 p.u. wskazuje, że dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące (tzw. przesłanka majątkowa). Kolejne przepisy uszczegółwiają obie przesłanki.

W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 września 2017 roku² wskazano, że „w każdym przypadku orzekania o odpowiedzialności członka zarządu organ podatkowy jest zobowiązany zbadać, czy i kiedy wystąpiły przesłanki do ogłoszenia upadłości. Tylko niezłożenie wniosku o upadłość w terminie czyni otwartą kwestię odpowiedzialności członka zarządu na podstawie przepisu art. 116 § 1 o.p.”. Pogląd ten jest trafny.

Jeżeli obowiązek złożenia wniosku o upadłość dłużnika miał miejsce w czasie, gdy obowiązywała ustawa Prawo upadłościowe i naprawcze, to jej przepisy są miarodajne dla ustalania treści przesłanek odpowiedzialności członków zarządu z art. 299 k.s.h. czy art. 116 o.p. W konsekwencji wykładnia przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego, w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2015 roku, jeszcze przez kilka lat będzie miała żywe

reformatorskie w zakresie pojęcia niewypłacalności przedsiębiorcy w prawie upadłościowym, [w:] *Tendencje reformatorskie w prawie handlowym. Między teorią a praktyką*, red. J. Olszewski, Warszawa 2015, s. 69 i n.; M. Gromek, B. Sierakowski, *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe niewypłacalnej spółki kapitałowej*, „Monitor Prawa Bankowego” nr 10, 2015, s. 72 i n.; T. Szczurowski, *Zarys wielkiej nowelizacji dotyczącej postępowania upadłościowego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” nr 11, 2015, s. 26 i n.; A. J. Witosz, *Przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 2, 2015, s. 24 i n.; R. Adamus, *Przedmiotowe przesłanki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, „Monitor Prawa Bankowego” nr 12, 2015, s. 19 i n.; J. Kruczałak-Jankowska, *Tendencje zmian regulacji prawnych niewypłacalności przedsiębiorców w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 1, 2016, s. 5 i n.; K. Korn, *Podstawy ogłoszenia upadłości. Nowa koncepcja wykładni art. 10 i 11 Prawa upadłościowego i naprawczego oraz krytyka planowanych zmian*, „Monitor Prawniczy” nr 8, 2015, s. 42 i n.; T. Hofman, *Niewypłacalność jako przesłanka ogłoszenia upadłości w świetle projektowanych zmian*, „Roczniki Nauk Prawnych” t. XXIV, nr 1, 2014, s. 79 i n.

2 I FSK 60/16.

i istotne znaczenie merytoryczne. Zagadnienie poruszane w niniejszym opracowaniu nadal pozostaje aktualne.

Pojęcia niewypłacalności i upadłości ukształtowane przez przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego należy interpretować przy uwzględnieniu znaczenia tych pojęć w Prawie upadłościowym z 1934 roku i Prawie upadłościowym z 2015 roku. Istnieje obowiązek wynikający z poszanowania tradycji i kultury prawnej. Ponadto, odczytywanie norm Prawa upadłościowego i naprawczego przez pryzmat zmian w Prawie upadłościowym z 2015 roku wiąże się z wadliwą konstrukcją tych pierwszych.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 p.u.n. dłużnika uważało się za niewypłacalnego, jeżeli nie wykonywał on swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Natomiast art. 11 ust. 2 p.u.n. stanowił, że dłużnika będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, uważało się za niewypłacalnego także wtedy, gdy jego zobowiązania przekroczyły wartość jego majątku, nawet wówczas, gdy na bieżąco te zobowiązania wykonywał.

Obie wskazane powyżej podstawy niewypłacalności były względem siebie niezależne. W praktyce oznaczało to, że upadłość dłużnika mogła być ogłoszona, gdy ziszcza się którakolwiek z podstaw niewypłacalności wskazanych w art. 11 p.u.n.³. Wojewódzki Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z 8 grudnia 2009 roku⁴ podniósł, że wymienione w przepisach art. 11 pr.u.n. przesłanki zgłoszenia wniosku o upadłość mają charakter alternatywny oraz równorzędny i dlatego zaistnienie chociażby jednej z nich pozwala na ogłoszenie upadłości przedsiębiorców. W konkretnym przypadku faktycznym mogą ziszczyć się łącznie obie podstawy niewypłacalności albo tylko jedna z nich.

UNCITRAL rekomenduje wszczęcie postępowania upadłościowego w przypadku, gdy dłużnik nie jest generalnie w stanie zapłacić swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych albo gdy zobowiązania dłużnika przekraczają wartość jego aktywów⁵.

3 Por. poglądy wyrażone pod rządem poprzedniego stanu prawnego w postanowieniu SN z 19 grudnia 2002 r. (V CKN 342/01) oraz np. w wyroku NSA z 23 marca 2006 r. (II FSK 479/05, ONSAiWSA 2006, nr 6, poz. 175).

4 I SA/Wr 973/09.

5 UNICITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, cz. 2, rekomendacja nr 16, s. 65.

2. T r w a ł e zaprzestanie płacenia długów jako przesłanka niewypłacalności w Prawie upadłościowym i naprawczym. Korygująca wykładnia Sądu Najwyższego

Pierwszą, a zarazem powszechną, podstawą niewypłacalności było niewykonywanie przez dłużnika jego wymagalnych zobowiązań (utrata płynności). Dotyczyło to – *lege non distinguente* – zarówno zobowiązań prywatnoprawnych, jak i publicznoprawnych. Ostatecznie ustalone brzmienie art. 11 ust. 1 p.u.n. ograniczało stan niewykonywania zobowiązań tylko do zobowiązań pieniężnych, to jest takich, w których przedmiotem świadczenia jest pieniądź. Na marginesie można przypomnieć, że we wcześniejszym brzmieniu tego przepisu ustawodawca nie czynił różnicy pomiędzy zobowiązaniami pieniężnymi a niepieniężnymi. Juliusz Petraniuk uznał wtedy za wskazane zawężenie wykładni art. 11 ust. 1 p.u.n. do niewykonywania zobowiązań pieniężnych, m.in. z uwagi na brzmienie art. 12 p.u.n.⁶

W postanowieniu SN z 19 grudnia 2002 roku⁷, wydanym na gruncie Prawa upadłościowego z 1934 roku, podniesiono, że: „Każda z dwóch przyczyn ogłoszenia upadłości ma samodzielny charakter, a to oznacza, że dysponujący sporym majątkiem dłużnik będzie uznany za upadłego, jeżeli zaprzestał w sposób trwały płacenia długów”.

Niewykonywanie zobowiązań, o których mowa w ust. 1 art. 11 p.u.n., powinno odnosić się do zobowiązań „wymagalnych”. Ocena, czy danego typu wierzytelność jest wymagalna, powinna nastąpić stosownie do przepisów o właściwości tych wierzytelności.

Nie można mówić o niewykonywaniu wymagalnych zobowiązań, jeżeli dłużnik uzyskał odroczenie spłaty zobowiązań. Odroczenie spłaty zobowiązań polega na porozumieniu pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem, na mocy którego wierzyciel zobowiązuje się nie dochodzić od dłużnika spełnienia świadczenia (pieniężnego) w pierwotnie ustalonych terminach, lecz w innych terminach. Odroczenie spłaty zobowiązań może przybrać postać czynności odpłatnej albo nieodpłatnej. Odroczenie spłaty zobowiązań może przybrać postać czynności konkludentnej. Odroczenie spłaty zobowiązań należy odróżnić od porozumienia w przedmiocie zrzeczenia się długu (art. 508 k.c.).

Na tle prawa upadłościowego z 1934 roku istniał wyraźny spór o możliwość prowadzenia postępowania upadłościowego przy jednym wierzycielu⁸.

6 J. Petraniuk, *Upadłość i jej podstawy w prawie upadłościowym i naprawczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 12, 2003, s. 17 i n.

7 V CKN 342/01.

8 Zob. np. uchwała SN z 27 maja 1993 r., III CZP 61/93, OSNC 1994, nr 1, poz. 7; A. Torbus, *Ogłoszenie upadłości przy jednym wierzycielu*, „Przegląd Sądowy” nr 10, 1995; P. Nazarewicz, *Ogłoszenie upadłości podmiotu gospodarczego posiadającego tylko jednego wierzyciela*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 8, 1997.

Ustawa Prawo upadłościowe i naprawcze w art. 1 p.u.n. stanowiła, iż postępowanie upadłościowe jest wspólnym postępowaniem wierzycieli. Oznacza to, że nie można było prowadzić postępowania upadłościowego w stosunku do dłużnika, który ma tylko jednego wierzyciela⁹.

Czy zatem w sytuacji jeżeli dłużnik nie wykonywał swoich dwóch wymagalnych zobowiązań pieniężnych, to zachodziła podstawa do ogłoszenia upadłości bez względu na rozmiar majątku dłużnika i okoliczność, że niewykonywane zobowiązania znajdują pokrycie w wartości tego majątku? Czy można bezkrytycznie przyjąć, że opóźnienie w wykonaniu dwóch zobowiązań pieniężnych (bez względu na przyczynę) automatycznie oznacza, że dłużnik jest niewypłacalny? Czy art. 11 ust. 1 p.u.n. podlega zasadom niewolniczej, językowej wykładni?

Otóż *definiendum* i *definiens* normy prawnej, na którą składały się art. 10 i 11 p.u.n., wymagają pewnej równowagi logicznej. Jeżeli dłużnik nie wykonuje dwóch wymagalnych zobowiązań pieniężnych przez 14 dni, to jeszcze nie oznacza to, że jest on niewypłacalny. Dłużnik może nie wykonywać swoich zobowiązań, bo np. przez omyłkę nie zostały one zaksięgowane i tym samym nie zostały one przeznaczone do płatności albo dlatego, że dłużnik przez brak płatności chce wymusić pewne zachowanie wierzyciela (np. przystąpienie wierzyciela do serwisu gwarancyjnego) itp. Przecież w takich stanach dłużnik może mieć nawet nadpłynność finansową. Nie można zatem uczynić znaku równości pomiędzy ciężarem pojęcia „niewypłacalność” a stanem niewykonywania dwóch wymagalnych zobowiązań pieniężnych przez 14 dni.

Należy także pamiętać, że upadłość jest procesem prawnym, wywołującym daleko idące skutki mikro, ale też i makroekonomiczne, dla całego otoczenia gospodarczego dłużnika. Ślepe przyjęcie, że każdy stan, w którym dłużnik nie wykonuje swoich dwóch wymagalnych zobowiązań pieniężnych przez okres 14 dni, prowadziłyby do nieakceptowalnych gospodarczo jak i społecznie skutków. Pochopne zgłaszanie wniosku o upadłość podmiotu, który w istocie rzeczy ma zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, pominiawszy krótkie perturbacje płatnicze, które są zjawiskiem naturalnym w obrocie rynkowym, mogłyby zostać potraktowane jak działanie na szkodę kontrahentów dłużnika, jego wierzycieli, udziałowców, pracowników itp.

9 Feliks Zedler w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2006, s. 25; Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 13–14; K. Piasecki, *Ustawa – Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 23; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 7.

Krótkotrwałe, przemijające zatory w płatnościach – także pod rządem Prawa upadłościowego i naprawczego – nie determinują jeszcze stanu niewypłacalności. W literaturze wskazuje się, że na drodze do niewypłacalności zazwyczaj pojawia się kilka etapów. Pierwszym z nich jest tzw. kryzys strategii, przez co rozumie się utratę potencjalnych zdolności do osiągnięcia przychodów. Kolejnym etapem jest tzw. kryzys rentowności, w którym przedsiębiorca osiąga przychody „ale już na niższym poziomie, nie wystarczającym na pokrycie kosztów zaangażowanego kapitału”. Następnym stadium jest tzw. kryzys obrotów. W tym momencie przedsiębiorca zaczyna generować straty. Wreszcie następuje tzw. kryzys płynności – przedsiębiorca zaczyna mieć problemy w regulowaniu własnych zobowiązań¹⁰.

Pod rządem przepisów z 1934 roku zaprzestanie płacenia długów musiało mieć charakter trwały. Przepis art. 1 § 1 pr. upadł. z 1934 roku stanowił, że „Kupiec, który zaprzestał płacenia długów, będzie uznany za upadłego”. Z kolei art. 2 pr. upadł. z 1934 roku wskazywał, że „krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności nie jest podstawą ogłoszenia upadłości”¹¹.

Jak to wówczas ujął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 14 czerwca 2000 roku¹², oznaczało to, że dłużnik nie tylko obecnie nie płaci długów, lecz także nie będzie tego czynił w przyszłości z powodu braku niezbędnych środków. Oceny tej należało dokonywać na podstawie aktualnej sytuacji dłużnika. W stanie faktycznym, który rozpoznawał Sąd, dłużnik co prawda nie płacił długów, ale rozporządzał środkami pieniężnymi w ten sposób, że przeznaczał je na nakłady inwestycyjne, mające na celu podjęcie określonej działalności produkcyjnej, która w stosunkowo krótkim okresie miała przynieść znaczące zyski. Sąd Najwyższy stwierdził, iż w takim przypadku nie można było zasadnie zakładać, że zaprzestanie płacenia długów ma trwały charakter, ale przeciwnie – był to tylko stan przejściowy, wyłączający ogłoszenie upadłości. W praktyce gospodarczej zdarza się, że przedsiębiorca nie płaci swoim wierzycielom, gdyż z kolei jego dłużnicy przeciągają terminy płatności, niemniej można oczekiwać płatności ze strony dłużników przedsiębiorcy.

Na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego wiodące orzecznictwo sądowe zasadnie przejawiało tendencję do odwoływania się do stanu „trwałości” w niewykonaniu zobowiązań przez dłużnika jako podstawy niewypłacalności.

10 St. Gurgul, *Ekonomiczne i prawne czynniki oraz procedury upadłości przedsiębiorstw w Polsce*, praca doktorska, Wrocław 2014, s. 36 i n.

11 J. Paskart, *Prawo upadłościowe*, Wrocław 1993, s. 11; K. Piasecki, *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Bydgoszcz-Warszawa 1999, s. 102-103.

12 V CKN 1117/00.

Przed wszystkim Sąd Najwyższy w wyroku z 19 stycznia 2011 roku¹³ wskazał, że „choć niewątpliwie ustawodawca w art. 11, ani w żadnym innym przepisie prawa upadłościowego i naprawczego nie powtórzył regulacji zawartej w art. 2 pr. upadł. z 1934 roku, to jednak zmieniona treść art. 11 ust. 1 pr. up. n. oraz jego cel i funkcja jednoznacznie wskazują, że nadal krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności nie jest podstawą ogłoszenia upadłości, gdyż o niewypłacalności w rozumieniu art. 11 ust. 1 pr. up. n. można mówić dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje przeważającej części swoich zobowiązań. Wskazuje na to użycie określenia »nie wykonuje« swoich wymagalnych zobowiązań, oznaczające pewną ciągłość »niewykonywania« oraz użycie liczby mnogiej »zobowiązań«. Przed wszystkim jednak niewątpliwie celem ustawodawcy nie było ogłaszanie upadłości w sytuacji niespłacenia z jakichkolwiek przyczyn jednego długu (...)». Interpretacja Sądu Najwyższego wpisuje się w tradycję treści Prawa upadłościowego z 1934 roku i stanowi pomost pomiędzy słuszną wykładnią art. 11 ust. 1 p. u. n. a obecną treścią art. 11 ust. 1 p. u. Stanowisko to było inspiracją dla innych wypowiedzi judykatury.

Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 12 września 2013 roku¹⁴ odwołał się do przywołanego powyżej wyroku Sądu Najwyższego: „wskazać (...) należy również na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w przywołanym orzeczeniu z dnia 19 stycznia 2011r., V CSK 211/10, co do wykładni art. 11 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego odwołujące się do celu i funkcji tego przepisu, w świetle którego również na gruncie obowiązujących regulacji krótkotrwałe powstrzymanie płacenia długu wskutek przejściowych trudności nie jest podstawą ogłoszenia upadłości, gdyż o niewypłacalności w rozumieniu art. 11 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego można mówić dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje przeważającej części swoje zobowiązań. W takim przypadku można mówić o tzw. trwałym, a nie krótkotrwałym, przejściowym zaprzestaniu płacenia długów. W świetle tego stanowiska w ocenie Sądu Apelacyjnego zasadnie można przyjąć, że same występujące opóźnienia w płatnościach zobowiązań, ich przeterminowanie, co dominuje w obrocie gospodarczym, będące konsekwencją nieterminowego regulowania zobowiązań przez kontrahentów podmiotu nie jest równoznaczne z niewypłacalnością, gdy jednocześnie podmiot ten ma zdolność płatniczą, zobowiązania mają pokrycie w majątku spółki, istnieje możliwość spłaty zobowiązań w przyszłości. Oceny w tym zakresie należy przy tym dokonywać przy uwzględnieniu obiektywnych kryteriów dotyczących sytuacji finansowej spółki, gdy czas właściwy do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości ustalony jest w oparciu o okoliczności faktyczne konkretnej sprawy, musi za każdym razem odnosić się do stanu

13 V CSK 211/10.

14 V ACa 50/12.

finansowego, majątkowego konkretnej spółki (por. wyrok Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2007 r., V CSK 296/07, z 24 września 2008 r., II CSK 142/08)”.

Z kolei Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z 5 grudnia 2011 roku¹⁵ wskazał, że „użyty w art. 11 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego zwrot »nie wykonuje« świadczy o ciągłym (trwającym) takim właśnie stanie rzeczy, uzasadniającym zgłoszenie wniosku o upadłość. Ustawodawca nie posłużył się zwrotem »nie wykonał« zobowiązania. W wyroku z 19 stycznia 2011 r., V CSK 211/10, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że o niewypłacalności w rozumieniu powyższego przepisu można mówić dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje przeważającej części swoich zobowiązań”. Na trwałość w niewykonywaniu zobowiązań, przy analizie przesłanek niewypłacalności, w związku z treścią wyroku Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2011 r. (V CSK 211/10) niejednokrotnie powołuje się orzecznictwo sądów upadłościowych.

W wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 22 września 2009 roku¹⁶ podniesiono, że „nie w każdym bowiem przypadku nieuiszczenie zobowiązania podatkowego powstającego z mocy prawa w ustawowym terminie i w wysokości wynikającej z przepisów prawa (która to wysokość została dopiero następnie określona w deklaratoryjnej decyzji organu podatkowego) jest równoznaczne ze stanem niewypłacalności. Aby to stwierdzić, konieczne byłoby zestawienie wysokości zaległości podatkowych z ówczesnym stanem finansowym danego podmiotu – wysokością jego aktywów, skalą obrotów, wielkością posiadanego majątku itd.”. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 28 czerwca 2017 roku III SA/Wa 1600/16 zaprezentował taki oto pogląd: „zaprzestanie płacenia długów zachodzi wtedy, gdy dłużnik z braku środków płatniczych nie płaci przeważającej części swoich wymagalnych długów. Sytuacja taka ma miejsce także wówczas, gdy dłużnik nie zaspokaja jednego tylko wierzyciela posiadającego znaczną wierzytelność. Trwałego niewykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych nie można utożsamiać z nieuiszczeniem jednego długu ani też z sytuacją, gdy pomimo nieuiszczenia kilku długów zachodzi tylko wstrzymanie wypłat”.

W literaturze przedmiotu Stanisław Gurgul podniósł, że „gospodarczą przyczyną upadłości jest »załamanie się finansowe« podmiotu gospodarczego, polegające w zasadzie na jego trwałej niewypłacalności, a więc na braku zaspokojenia wszystkich wierzycieli. (...) Podstawa do ogłoszenia upadłości powstanie dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków płatniczych nie płaci przeważającej części swych długów”¹⁷.

15 III SA/Wa 856/11.

16 III SA/Wa 521/09.

17 S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2010, s. 56, 57.

W konsekwencji przesłanką niewypłacalności pod rządem przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego jest trwałe zaprzestanie wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych.

Przepis art. 11 p.u.n. nie posługuje się pojęciem „zobowiązania”, ale „zobowiązań”. Użycie słowa „zobowiązań” w liczbie mnogiej nawiązuje do treści art. 1 p.u.n., który prezentuje postępowanie upadłościowe jako wspólne dochodzenie roszczeń wierzycieli. Z punktu widzenia prawa upadłościowego brak będzie podstaw do ogłoszenia upadłości takiego dłużnika, który ma tylko jedno zobowiązanie w stosunku do jednego wierzyciela albo kilka zobowiązań w stosunku do tego samego wierzyciela¹⁸.

W konsekwencji nierwałe braki w płynności dłużnika nie dawały wcześniej podstawy do stosowania art. 11 ust. 1 p.u.n.

3. Wadliwie skonstruowana w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze przesłanka tzw. nadmiernego zadłużenia

Drugą podstawę niewypłacalności w roku (tzw. nadmierne zadłużenie) regulował art. 11 ust. 2 p.u.n. Ta podstawa niewypłacalności dotyczy jednak węższego grona dłużników, którym przysługuje zdolność upadłościowa.

W uzasadnieniu projektu ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze podniesiono, iż „przyjmując niewypłacalność jako zasadniczą podstawę ogłoszenia upadłości, pozostawiono jako drugą z podstaw ogłoszenia upadłości tzw. nadmierne zadłużenie, tj. gdy zobowiązania dłużnika przekraczają wartość jego aktywów. Ta podstawa przewidziana jest dla osób prawnych. Uregulowanie tej podstawy dyktowane jest potrzebą ochrony wierzycieli. Osoby prawne po likwidacji masy upadłości ulegają likwidacji. Niezaspokojeni w postępowaniu upadłościowym wierzyciele nie mogą więc już uzyskać zaspokojenia w inny sposób”.

W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że uzasadnieniem wprowadzenia drugiej podstawy niewypłacalności są następstwa prawne ogłoszenia upadłości i przeprowadzenia postępowania wobec osoby prawnej czy jednostki organizacyjnej w postaci likwidacji (art. 85, 98, 148, 289, 477 k.s.h.)¹⁹. Wobec potrzeby ochrony interesów wierzycieli zadłużenie tego typu podmiotów nie powinno przekraczać wartości ich aktywów.

Przesłankę niewypłacalności w postaci nadmiernego zadłużenia określa się niekiedy jako tzw. „upadłość bilansową”. Co do zasady upadłość bilansowa ma miejsce wówczas, gdy w bilansie dłużnika w pozycji „kapitał własny” wykazana jest wartość ujemna. Sąd Najwyższy w wyroku z 28 kwietnia

18 Zob. Dorota Zienkiewicz w: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 34.

19 Feliks Zedler w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Kraków 2006, s. 47–48.

2006 roku²⁰ przyjął, że: „Prowadzenie działalności gospodarczej ze stratą nie jest równoważne z nadmiernym zadłużeniem spółki, jeśli straty mają pokrycie w aktywach spółki. Upadłości nie usprawiedliwia także mechaniczne porównanie sum bilansowych, bez oceny struktury pozycji biernych majątku, zwłaszcza, gdy są to w większości krótkoterminowe pożyczki bankowe, typowe dla współczesnej działalności gospodarczej”.

Warto również wskazać na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 1 października 2008 roku²¹, w którym wskazano, że „nie każda przewyżka stanu biernego nad czynnym stanowiła podstawę ogłoszenia upadłości. Zachodziło to tylko wtedy, gdy stan taki zagrażał wykonaniu zobowiązań pieniężnych, co ustawodawca określał jako nadmierne zadłużenie. Treść bilansu nie może w pełni odzwierciedlać wszystkich składników majątku przedsiębiorcy składających się na pojęcie majątku *sensu largo*. Przykładowo, kapitały własne i zysk są umieszczane w bilansie po stronie pasywów, a nie aktywów. Biorąc pod uwagę powyższe, artykułu 11 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego nie można interpretować, opierając się wyłącznie na bilansie, który jedynie porządkuje majątek przedsiębiorcy według źródeł jego finansowania”.

Interesujący pogląd w sprawie wykładni art. 11 ust. 2 p.u.n. wyraził Juliusz Petraniuk, który stwierdził: „Nie każda przewyżka stanu biernego nad czynnym stanowiła podstawę ogłoszenia upadłości. Zachodziło to tylko wtedy, gdy stan taki zagrażał wykonaniu zobowiązań pieniężnych, co ustawodawca określał jako nadmierne zadłużenie”²².

Dalej warto wskazać na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 17 marca 2010 roku²³, w którym wskazano, że „dłużnik jest niewypłacalny, gdy uwzględniając wszystkie składniki majątku dłużnika nie wystarczą one na pokrycie wszystkich jego zobowiązań. W tym przypadku natomiast bez znaczenia jest okoliczność, że dłużnik zobowiązania te w danej chwili reguluje na bieżąco. Zamysłem takiego sformułowania przepisu przez ustawodawcę było z pewnością ochrona interesów wierzycieli poprzez zapobieżenie postępowaniu stanu nadmiernego zadłużenia, który w ostateczności mógłby doprowadzić do braku możliwości zaspokojenia się przez nich z majątku dłużnika”.

20 CSK 39/06.

21 I SA/Po 421/08.

22 J. Petraniuk, *Upadłość i jej podstawy w prawie upadłościowym i naprawczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 12, 2003, s. 17 i n.

23 I SA/Sz 876/09.

Przyjęty przez ustawodawcę stosunkowo szeroki zakres pojęcia niewypłacalność (przez regulację z art. 11 ust. 2 p.u.n.) spotykał się z trafną krytyką w praktyce i w piśmiennictwie prawniczym²⁴.

Ponieważ przesłanka z art. 11 ust. 2 p.u.n. była wadliwie skonstruowana, istotną zmianę w pojęciu niewypłacalności przewidywała nowela do Prawa upadłościowego i naprawczego przygotowana już w Sejmie V Kadencji²⁵, która jednak nie została uchwalona. Według jej założeń miał zostać uchylony ówczesny ust. 2 art. 11. W uzasadnieniu projektu napisano: „Uchylenie w art. 11 ustępu 2 wiąże się z tym, że w praktyce ogłaszanie upadłości następuje wyłącznie z powodu niewykonywania zobowiązań pieniężnych przez dłużnika. Z tego też względu w ustępie 1 po słowie »zobowiązań« dodano wyrażenie »pieniężnych«. Ustęp 2 jako relikwyt prawa upadłościowego z 1934 roku jest więc zbędny we współczesnych realiach gospodarczych”²⁶.

Ostatecznie od 1 stycznia 2016 roku weszła w życie nowelizacja, która w zasadniczy sposób przebudowała przesłankę bilansową.

Wady w ustawowej konstrukcji art. 11 ust. 2 p.u.n. uzasadniają tezę o obowiązku rozsądnej wykładni tego przepisu.

4. Brak podstaw do uwzględniania pożyczek od udziałowców w sumie zobowiązań przy badaniu przesłanki bilansowej

Do 31 grudnia 2015 roku obowiązywał art. 14 § 3 k.s.h.²⁷. Zgodnie z tym przepisem, znajdującym zastosowanie do spółek

24 Por. O. Kowalewski, R. Kwaśnicki, *Tysiące „ustawowych bankrutów” – uwagi na tle PrUpadNaprdnośnie do terminu „niewypłacalność”, „Monitor Prawniczy” nr 20, 2007, s. 1136 i n.*

25 Druk sejmowy nr 1845.

26 Por. J. Kruczałak-Jankowska, *Zdolność upadłościowa i przesłanki ogłoszenia upadłości w projekcie zmian prawa upadłościowego i naprawczego*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 1, 2007, s. 6-8.

27 Zob. np. F. Zedler, *Wpływ ogłoszenia upadłości spółki kapitałowej na umowę pożyczki udzielonej upadłej spółce przez wspólnika albo akcjonariusza*, w: *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa ku czci prof. S. Sołtyśńskiego*, Poznań 2005, s. 612; A. Jakubecki, *Majątkowe prawa wspólników handlowych spółek kapitałowych po ogłoszeniu upadłości spółki*, [w:] *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. M. Poźniak – Niedzielskiej*, Warszawa 2007, s. 116 i n.; K. Oplustil, *Pożyczki wspólników udzielane spółkom kapitałowym. Analiza regulacji art. 14 § 3 i art. 189 § 2 k.s.h.*, Kraków 2000; J. Sokołowski, *Pożyczki wspólników na rzecz spółki. Nowa regulacja kodeksu spółek handlowych na tle rozwiązań niemieckich*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 2, 2002, s. 37 i n.; W. Jurcewicz, *W sprawie interpretacji art. 14 § 3 i art. 189 § 2 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 7, 2003, s. 17 i n.;

kapitałowych, wierzytelność wspólnika albo akcjonariusza z tytułu pożyczki udzielonej spółce kapitałowej uważa się za jego wkład do spółki w przypadku ogłoszenia jej upadłości w terminie dwóch lat od dnia zawarcia umowy pożyczki.

Ziszczenie się skutku wskazanego w art. 14 § 3 k.s.h. nie oznaczało, że wspólnik powinien otrzymać udziały bądź akcje w podwyższonym kapitale zakładowym spółki, a raczej skutkowało tym, że wspólnik nie mógł w postępowaniu upadłościowym dochodzić roszczenia o zwrot pożyczki.²⁸ Jak to trafnie ujął Feliks Zedler, „w prowadzonym postępowaniu upadłościowym do wierzytelności (...) [o zwrot pożyczki] stosowane będą (...) normy prawne dotyczące wkładu do spółki wspólnika albo akcjonariusza. Te zaś służą zaspokojeniu wierzycieli”²⁹. Przepis art. 189 § 2 k.s.h. i art. 344 § 1 k.s.h. wyłączają możliwość zwrotu wkładów, w czasie trwania spółki, wniesionych na pokrycie kapitału zakładowego. Niedopuszczalne byłoby zatem umieszczenie wierzytelności z tytułu pożyczki na liście wierzytelności celem zaspokojenia wierzycieli – wspólników po zaspokojeniu wierzycieli „zewnątrznych”³⁰.

W przypadku zgłoszenia wierzytelności z tytułu pożyczki, udzielonej w warunkach określonych w art. 14 § 3 k.s.h., powinna nastąpić odmowa uznania takiej wierzytelności w postępowaniu upadłościowym³¹. Wspólnik nie może również, po ogłoszeniu upadłości, potrącić ze spółką wierzytelności z tytułu pożyczki ani dokonać przelewu takiej wierzytelności³².

W konsekwencji pożyczki nie zwrócone przed ogłoszeniem upadłości nie będą mogły być dochodzone przez wspólnika w postępowaniu upadłościowym. Roszczenia o zwrot pożyczki wspólnik nie będzie mógł dochodzić także po zakończeniu czy umorzeniu postępowania (art. 372 ust. 1 p.u.n.)³³.

A. Radwan, *Sens i nonsens kapitału zakładowego – przyczynek do ekonomicznej analizy ustawowej ochrony wierzycieli spółek kapitałowych*, [w:] *Europejskie prawo spółek*, t. II, Zakamycze 2005, s. 28. Z aktualnej literatury zob. K. Oplustil, T. Włudyka, *Nowa upadłościowa regulacja pożyczek wspólników udzielonych spółkom kapitałowym*, [w:] *Usus magister est optimus. Rozprawy prawnicze ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Kubasowi*, Warszawa 2016, s. 595 i n.

28 F. Zedler, *Wpływ...*, op. cit., s. 611.

29 Ibidem, s. 611.

30 Tak trafnie F. Zedler, *Wpływ...*, op. cit., s. 617. Inaczej K. Oplustil, *Pożyczki...*, op. cit., s. 103 i n.

31 F. Zedler, *Wpływ...*, op. cit., s. 612.

32 Ibidem, s. 613.

33 Ibidem, s. 617-618.

Jak się wydaje roszczeń o zwrot pożyczki wspólnik nie będzie mógł dochodzić po uchyleniu postępowania upadłościowego (art. 372 ust. 2 p.u.n.).

Dalej powstawało pytanie, jaka jest relacja art. 14 § 3 k.s.h. do art. 128 p.u.n. Oba przepisy, zarówno art. 14 § 3 k.s.h., jak i art. 128 p.u.n., mają na celu ochronę interesów masy upadłości, a w konsekwencji interesów wierzycieli upadłej spółki. Niemniej, z punktu widzenia interesów wierzycieli upadłej spółki, ochrona wyrażona w art. 14 § 3 k.s.h. jest dalej idąca niż wynikająca z art. 128 p.u.n. Wobec powyższego w świetle art. 2 p.u.n. korzystniejsze dla wierzycieli jest przyjęcie, że czynność prawna umowy pożyczki jest skuteczna wobec masy upadłości ze skutkami z art. 14 § 3 k.s.h., niż przyjęcie, że umowa pożyczki jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości ze skutkami z art. 134 ust. 2 p.u.n. (obowiązek zwrotu przedmiotu pożyczki).

Pożyczki od udziałowca nie powinny być zatem brane pod uwagę przy obliczaniu sumy zobowiązań dla potrzeb przesłanki bilansowej, skoro wierzytelność akcjonariusza z tytułu pożyczki udzielonej spółce kapitałowej uważa się za jego wkład do spółki w przypadku ogłoszenia jej upadłości w terminie dwóch lat od dnia zawarcia umowy pożyczki. Zobowiązania, w istocie rzeczy nieistniejące na moment ogłoszenia upadłości, nie mogą być brane pod rozwagę przy obliczaniu przesłanki bilansowej. Przeciwne stanowisko prowadziłoby do absurdu: o przesłance upadłościowej decydowałaby wierzytelność z tytułu pożyczki, która nie podlega zaspokojeniu w postępowaniu upadłościowym.

O poprawności powyższego rozwiązania rozstrzyga obecny stan prawny (od 1 stycznia 2016): w myśl art. 11 ust. 4 Prawa upadłościowego z 2015 r. („p.u.”) do zobowiązań pieniężnych, o których mowa w art. 11 ust. 2 p.u., kształtującym nową postać zobowiązań warunkowych, nie wlicza się zobowiązań wobec wspólnika albo akcjonariusza z tytułu pożyczki lub innej czynności prawnej o podobnych skutkach, o których mowa w art. 342 ust. 1 pkt 4 p.u. Obecnie ustawodawca uchylił art. 14 § 3 k.s.h. i dopuścił zaspokajanie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności akcjonariusza z tytułu pożyczki z masy upadłości, a mimo to nakazuje je pominąć przy obliczaniu zdolności bilansowej.

5. Zagadnienie terminu złożenia wniosku o upadłość w Prawie upadłościowym i naprawczym

Jeżeli dłużnikiem jest osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, to obowiązek zgłoszenia w sądzie upadłościowym wniosku o ogłoszenie upadłości spoczywa na każdym, kto na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu ma prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania, samodzielnie lub łącznie z innymi osobami. Wniosek o ogłoszenie upadłości można złożyć nawet jednoosobowo niezależnie od zasad reprezentacji wieloosobowej dłużnika. Obowiązany do złożenia wniosku

dłużnika jest osoba czerpiąca swój status prawny z ustawy, umowy spółki, statutu (np. członek zarządu spółki kapitałowej). Innymi słowy, osoby o podobnym bagażu kompetencji, ale powołane wyłącznie w drodze czynności prawnej nie mają takiego obowiązku.

Jeżeli organ prowadzący sprawy i reprezentujący dłużnika jest wieloosobowy, to obowiązek, o którym tu mowa, spoczywa na każdym piastunie organu/reprezentancie, nawet jeżeli pozostali piastunowie organu/reprezentanci są przeciwni złożeniu takiego wniosku.

Reprezentanci dłużnika nie są przy tym związani uchwałami organów nadzorczych, stanowiących czy opinią spółki dominującej co do nieskładania wniosku o upadłość.

Jeżeli nowy reprezentant dłużnika został powołany po upływie terminu do złożenia wniosku o upadłość, który to wniosek nie został złożony przez dotychczasowego reprezentanta, to na nim także spoczywa obowiązek do niezwłocznego złożenia wniosku o upadłość. Kwestię tą dobrze ilustruje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 3 lipca 2008 roku³⁴, w którym przyjęto, że „nie można zwolnić każdego kolejnego członka zarządu z odpowiedzialności za zaległości podatkowe spółki tylko z tego względu, iż w momencie objęcia przez niego funkcji termin do złożenia wniosku o upadłość wskazany w art. 5 rozporządzenia z dnia 24 października 1934 roku – Prawo upadłościowe (...) już upłynął, niewątpliwie bowiem członek ten nie ponosi odpowiedzialności za to, iż nie złożył go w terminie wskazanym w art. 5 Prawa upadłościowego, ponosi jednak odpowiedzialność za dalsze pogarszanie sytuacji wierzycieli spowodowane niezgłoszeniem tego wniosku i wynikające z rozporządzania majątkiem spółki bez uwzględnienia zasad wynikających z Prawa upadłościowego”.

Wniosek powinien być złożony nie później niż w terminie czternastu dni od dnia, w którym (obiektywnie, a nie subiektywnie) *wystąpiła* podstawa do ogłoszenia upadłości. Termin ten należało liczyć od dnia obiektywnego wystąpienia podstaw niewypłacalności dłużnika. Porównaj wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 11 marca 2008 roku³⁵, w którym przyjęto, że „moment zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości ma charakter obiektywny i nie może być pozostawiony swobodnemu uznaniu członka zarządu spółki”³⁶. Termin do złożenia wniosku liczony jest od momentu obiektywnego stanu powstania niewypłacalności. Teza ta nie zmienia faktu, że członek zarządu może nie ponosić winy w niedochowaniu obiektywnego terminu do złożenia wniosku.

34 II FSK 633/07.

35 I SA/Łd 1109/07.

36 Podobnie: wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 8 lutego 2008 r. I SA/Wr 1217/07.

6. Kwestia braku winy w terminowym złożeniu wniosku o upadłość

W wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach z dnia 20 lipca 2017 roku³⁷ wskazano, że „przesłanka braku winy członka zarządu spółki prawa handlowego powinna być oceniana według kryteriów prawa handlowego, czyli według miary podwyższonej staranności oczekiwanej od osoby pełniącej funkcję organu osoby prawnej prowadzącej działalność gospodarczą, miary tej staranności uwzględniającej pewne (podwyższone) ryzyko gospodarcze związane z prowadzeniem tej działalności”.

W polskim prawie cywilnym konstrukcja winy nawiązuje do francuskiej koncepcji winy jako struktury dwuelementowej, łączącej w sobie dwa odrębne od siebie pierwiastki: subiektywny i obiektywny³⁸. W nauce prawa różnie określa się relacje pomiędzy nimi. Przyjmuje się element obiektywny za równorzędny z subiektywnym lub jako warunek konieczny elementu subiektywnego. Element obiektywny określany jako bezprawność, oznacza sprzeczność zachowania się sprawcy z przepisami prawa lub zasadami współżycia społecznego. Jest to obiektywna kategoria oceny. Sprawcy można zarzucić przedmiotową niewłaściwość zachowania. Element subiektywny winy (określany czasem jako wina *sensu stricto*) ujmowany bywa w znaczeniu nadawanym mu przez teorię psychologiczną jako naganne nastawienie sprawcy do czynu, gdy jego świadomość i wola określonego zachowania są skierowane na zachowanie się wbrew porządkowi prawnemu czy zasadą współżycia społecznego. Obecnie przeważa jednak rozumienie winy według teorii normatywnej. Wina wyraża się tu w możliwości postawienia sprawcy zarzutu niewłaściwego zachowania się. Organ stosujący prawo (sąd) dokonywać zatem będzie z zewnątrz oceny nastawienia psychicznego sprawcy. Polega to na porównaniu jego zachowania z pewnym wzorcowym typem postępowania. Przyjęcie oceny *in abstracto* teoretycznie zapobiega sytuacjom istniejącym w przypadku stosowania oceny *in concreto*, gdzie bada się psychikę sprawcy, jego świadomość, indywidualne właściwości itp. Ustalenia więc wymaga adekwatny wzór postępowania, sposób dokonywania porównania, jak i zakres aplikacji oceny *in abstracto*. Umyślność działania (wina umyślna) ma miejsce wówczas, gdy dana osoba działa w świadomym zamiarze, t.j. chce

37 I SA/Ke 249/17.

38 Zob. szerzej na ten temat np. A. Stelmachowski, *Wstęp do teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1984, wyd. 2, s. 318-319; B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Zakres niedbalstwa jako podstawy odpowiedzialności cywilnej*, „Nowe Prawo” nr 3, 1956, s. 60-61; Tomasz Dybowski w: *System prawa cywilnego. Zobowiązania – część ogólna*, t. III, cz. I, op. cit., s. 199; Witold Czachórski w: *System prawa cywilnego. Zobowiązania – część ogólna*, t. III, cz. I, op. cit., s. 539; Maciej Kaliński w: *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczaka, t. VI, Warszawa 2009, s. 51 i n.

dokonania naruszenia (*dolus directus*) albo, przewidując taką możliwość, godzi się na nią (*dolus eventualis*). Wina może być nieumyślna w formule lekomyślności, gdzie dana osoba ma wyobrażenie co do skutku dokonania naruszenia, niemniej bezpodstawnie przypuszcza, że go uniknie. Formą winy nieumyślnej jest niedbalstwo. Dana osoba nie ma w takiej sytuacji wyobrażenia co do skutku braku swojego powinnego działania, mimo że mogła i powinna była jej mieć. Dokonywana jest też gradacja niedbalstwa na zwykłe i rażące. Problematyka ta wiąże się z zagadnieniem elementu subiektywnego winy. Z punktu widzenia ogólnych zasad odpowiedzialności cywilnej każdy stopień winy uzasadnia powstanie stanu odpowiedzialności i pozostaje bez wpływu na zakres odpowiedzialności sprawcy szkody³⁹.

7. Ubóstwo masy upadłości

Błędny jest wyrażany niekiedy pogląd, że wniosek o ogłoszenie upadłości nie może być uznany za zgłoszony we właściwym czasie, gdy stan majątkowy spółki uniemożliwia pokrycie kosztów postępowania.

Nie w każdym przypadku oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika ze względu na tzw. ubóstwo masy upadłościowej (art. 13 ust. 1 p.u.n.) jest wystarczające dla ustalenia, że nie było wystarczających środków na przeprowadzenie postępowania upadłościowego już w dniu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz że wniosek został złożony z uchybieniem terminu ustawowego (art. 21 ust. 1 p.u.n.). Dlaczego?

Po pierwsze, nie ma różnych terminów na złożenie wniosku o upadłość. Termin na złożenie wniosku („czas właściwy”) jest jeden i wynika wyłącznie z przepisów prawa upadłościowego. Z uwagi na surowe sankcje związane z niezłożeniem wniosku upadłościowego przez osobę odpowiedzialną i daleko idące konsekwencje upadłości „czasu właściwego” do złożenia wniosku nie można rozpatrywać na różnych płaszczyznach. Obowiązany do złożenia wniosku upadłościowego powinien kierować się jednym, klarownym wskazaniem.

Po drugie, przepisy prawa nie konstruują odpowiedzialności majątkowej reprezentanta dłużnika za sam stan braku majątku dłużnika na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego (reprezentant dłużnika w przypadku każdej bezskuteczności egzekucji z majątku dłużnika może uwolnić się od odpowiedzialności o ile wykaże istnienie tzw. przesłanek uwalniających). Innymi słowy reprezentant dłużnika nie odpowiada za ubóstwo masy, ale wyłącznie za zawinione niezłożenie wniosku o upadłość w terminie. „Czas właściwy” na złożenie wniosku upadłościowego to termin liczony od daty

39 Tomasz Dybowski w: *System prawa cywilnego. Zobowiązania*, t. III, cz. I, op. cit., s. 199-200; Zbigniew Banaszczyk w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Warszawa 1997, s. 761, wyrok Sądu Najwyższego z 10 października 1975, I CR 656/75.

ujawnienia się podstaw niewypłacalności. Ubóstwo masy może być natomiast dowodem na stan bezskuteczności egzekucji w świetle przepisów, które przewidują odpowiedzialność majątkową reprezentanta dłużnika.

Po trzecie, z ekonomiczno-prawnego punktu widzenia jest oczywistym, że można złożyć wniosek w ustawowym terminie, a mimo to sąd może oddalić wniosek z uwagi na ubóstwo masy.

Po czwarte, obowiązek złożenia wniosku o upadłość jest aktualny także wówczas, gdy jest oczywistym, że majątek dłużnika nie wystarczy na zaspokojenie wierzycieli. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1996 roku⁴⁰ podniesiono, że „likwidator stowarzyszenia prowadzącego działalność gospodarczą obowiązany jest zgłosić do sądu wniosek o ogłoszenie upadłości, gdy, jego zdaniem, majątek stowarzyszenia nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego”.

Wnioski

Pod rządem Prawa upadłościowego i naprawczego krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności nie było podstawą ogłoszenia upadłości, gdyż o niewypłacalności w rozumieniu art. 11 ust. 1 p.u.n. można było mówić dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonywał przeważającej części swoich zobowiązań.

Oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki kapitałowej ze względu na tzw. ubóstwo masy upadłościowej (art. 13 ust. 1 p.u.n.) oczywiście nie jest wystarczające dla ustalenia, że (a) nie było wystarczających środków na przeprowadzenie postępowania upadłościowego już w dniu złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz (b) wniosek ten został złożony z uchybieniem terminu ustawowego (art. 21 ust. 1 p.u.n.).

Zasady przysługiwania praw i obowiązków spółdzielni podmiotom prawa będącym w formie docelowej jej transformacji a potrzeba udoskonalenia regulacji prawnej w tym obszarze

The Rules of Vesting of Rights and Obligations of the Cooperative to Legal Entities Being in the Target Form of Its Transformation and the Need to Improve the Legal Regulation in This Area

The law does not provide a uniform legal basis of vesting of rights and obligations of the cooperative before transformation (cooperative in the initial form) to an entity that, in the organizational and legal sense, is a result of its transformation (cooperative in the final form). There is no legal principle in this area such as the principle of universal succession or continuation. This may in a specific case lead after the transformation to misunderstandings or doubts related, among others, to the qualification of legal succession of the cooperative as a universal succession or continuation, regardless of the type of the transformation. The article presents the range of possibilities of the transformation of the cooperative, diverse rules of vesting of rights and obligations of the cooperative to legal entities which are the result of its transformation, and proposed ways to solve legal problems in this area, including the unification of legal regulation in the form of synthetic de lege ferenda remarks.

Grzegorz Koziół

*doktor habilitowany nauk prawnych,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie*

1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy transformacji spółdzielni

Spółdzielnie, w możliwie szerokim tego słowa znaczeniu, które obejmuje zarówno spółdzielnie działające na podstawie przepisów ogólnych ustawy prawo spółdzielcze¹, a także ich szczególne rodzaje, w tym spółdzielnie pracy², banki spółdzielcze (działające na podstawie

1 Ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1560 ze zm., dalej: pr. spółdz.

2 Uregulowane w przepisach art. 181 i n. pr. spółdz.

ustawy prawo bankowe³ oraz ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających⁴), spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (działające na podstawie ustawy o SKOK⁵), spółdzielnie socjalne (których podstawą działania jest ustawa o spółdzielniach socjalnych⁶) itp. podlegają określonym transformacjom podmiotowym, zwanym również restrukturyzacjami. Na potrzeby niniejszej wypowiedzi przyjmuję dosyć szerokie pojęcie transformacji (restrukturyzacji) spółdzielni, w którym mieszczą się oczywiście łączenie i podział, ale także przekształcenie.

Do momentu wejścia w życie przepisów dotyczących statutu spółdzielni europejskiej, tj. rozporządzenia WE w sprawie statutu SCE⁷, oraz polskiej ustawy o spółdzielni europejskiej⁸, które wprowadziły możliwość przekształcenia spółdzielni prawa polskiego w SCE (art. 10 ust. 1 u.s.e.) oraz przekształcenia odwrotnego (SCE w spółdzielnię prawa polskiego – art. 10 ust. 2 u.s.e.), a także przepisów ustawy o ograniczaniu barier administracyjnych⁹, na podstawie których wprowadzono możliwość przekształcenia spółdzielni pracy w spółkę handlową (art. 203e-203x pr. sp.), zakres transformacji spółdzielni obejmował zasadniczo jedynie łączenie i podział spółdzielni – uregulowane w stosunku do spółdzielni działających na zasadach ogólnych w ustawie prawo spółdzielcze.

Nie dotyczyło to wszystkich rodzajów spółdzielni. Nie można bowiem zapominać, że w obszarze tak rozumianej kategorii „transformacja spółdzielni” mieszczą się także oparte na odrębnych przepisach transformacje:

- 1) spółdzielni socjalnych (poprzez łączenie z innymi spółdzielniami socjalnymi – art. 16 u.s.s., a także przez podział na spółdzielnie socjalne – art. 17 u.s.s.),

-
- 3 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1876 ze zm., dalej: pr. bank.
 - 4 Ustawy z dnia z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 613 ze zm., dalej: u.f.b.s.
 - 5 Ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2065 ze zm., dalej: u. SKOK.
 - 6 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. z 2006, nr 94, poz. 651 ze zm., dalej: u.s.s.
 - 7 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1435/2003 z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (SCE), Dz. U. UE. L. 2003, nr 207, poz. 1 z dnia 18 sierpnia 2003 r.
 - 8 Ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej, t.j. Dz. U. z 2016, poz. 7 ze zm., dalej: s.e.
 - 9 Ustawy z dnia 25 marca 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców, Dz. U. z 2011 r., nr 106, poz. 622.

- 2) banków spółdzielczych (poprzez łączenie z innym bankiem spółdzielczym lub instytucją kredytową – art. 124 ust. 1 pr. bank., jednak z wyłączeniem ich podziału – art. 124b pr. bank), a także tzw. banków zrzeszających (art. 23 i n. u.f.b.s.) poprzez łączenie z innymi bankami zrzeszającymi (zgodnie z odpowiednio stosowanymi przepisami art. 124 i 124a pr. bank),
- 3) spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (poprzez łączenie z inną SKOK – art. 74a ust. 1 u.SKOK albo podział w wyniku którego powstaje nowa SKOK – art. 74b ust. 1 u.SKOK na podstawie zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego, albo też połączenie przez przejęcie na podstawie decyzji KNF i za zgodą kasy przejmującej – art. 74c ust. 3 u.SKOK).

Transformacje te nie obejmują przekształceń, ale jedynie łączenie, i nie w każdym przypadku, podział. W zakresie nieuregulowanym w tych przepisach szczególnych dotyczących łączenia i podziału stosuje się przepisy ustawy prawo spółdzielcze (art. 1 ust. 2 u.s.s., art. 2 pkt 1 u.f.b.s., art. 2 u.SKOK).

Należy przy tym mieć na uwadze, że w kategorii transformacja spółdzielni nie mieszczą się zrzeszenia banków spółdzielczych w formie spółki akcyjnej (art. 16 i n. u.f.b.s.) i zrzeszenia zintegrowane (art. 22o i n. u.f.b.s.) ust. 2 u.s.s. Poza tym pojęciem znajdują się także tzw. przekształcenia spółdzielni mieszkaniowych, w zasadzie wszystkich praw spółdzielczych do lokali w tych spółdzielniach w odrębną własność lokalu (zgodnie z ustawą z 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych¹⁰).

2. Zróżnicowanie zasad przysługiwania praw i obowiązków transformowanej spółdzielni ze względu na rodzaj transformacji

Z przepisów prawa nie wynika jednolita podstawa prawna przysługiwania praw i obowiązków spółdzielni przed transformacją (spółdzielni w formie początkowej) podmiotowi, który w znaczeniu organizacyjno-prawnym stanowi określony rezultat jej transformacji (spółdzielni w formie docelowej). Nie obowiązuje w tym obszarze określona jedna zasada stanowiąca podstawę prawną przysługiwania praw i obowiązków spółdzielni wszystkim podmiotom będącym wynikiem jej transformacji (podmiotom w formie docelowej jej transformacji). Określenie „zasady przysługiwania”, a nie np. zasady nabycia czy następstwa prawnego, mimo że z perspektywy czysto językowej nie jest dosyć często stosowane w języku prawniczym, zostało przy tym, jako językowo szersze od określenia „nabycie”, użyte w sposób w pełni świadomy, aby w płaszczyźnie znaczeniowej oddać (oznaczyć) zarówno zagadnienie zasad nabycia (w przypadku sukcesji uniwersalnej), jak i zasad kontynuowania

10 T.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1222 ze zm.

(w przypadku kontynuacji) praw i obowiązków spółdzielni, które trzeba odróżnić od tych pierwszych, tj. zasad nabycia. Słowo „przysługują”, a nie „przysługiwanie”, m.in. obok określenia „staje się”, jest jednym ze sformułowań języka prawnego kodeksu spółek handlowych (np. art. 553 k.s.h.) dotyczących zasady kontynuacji przy przekształceniach spółek handlowych¹¹.

W przypadku łączenia i podziału spółdzielni działających na zasadach ogólnych (art. 96-102, art. 108-112 pr. sp.), podstawą wstąpienia w prawa i obowiązki transformowanej spółdzielni jest zasada sukcesji uniwersalnej¹². Polega ona na tym, że na podstawie jednego, jakkolwiek w tym przypadku złożonego z wielu elementów proceduralnych, zdarzenia prawnego, za które trzeba uznać łączenie albo podział (w tym czynności podejmowanych w ramach procedur łączeniowych i podziałowych, których zwieńczeniem jest

11 Dostrzegając niejednorodną kwalifikację teoretyczną art. 553 k.s.h. w literaturze (za obowiązywaniem w tym wypadku zasady kontynuacji opowiadają się m.in. A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. 6, Warszawa 2008, s. 165-166; Andrzej Herbet, w: *System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. XVI, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008, s. 735; W. J. Katner, *Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” nr 11, 2002, s. 11-15; K. Osajda, *Spółki osobowe w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego – przekształcenie spółki cywilnej w spółkę jawną i koniec bytu spółki jawnej*, „Glosa” nr 3, 2007, s. 5-17, natomiast za sukcesją uniwersalną zwłaszcza Stanisław Sołtysiński w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. 2, Warszawa 2006, s. 376; G. Nita-Jagielski, *Następstwo prawne między współnikami spółki cywilnej a spółką handlową powstającą z przekształcenia spółki cywilnej*, „Prawo Spółek” nr 3, 2006, s. 9; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009, s. 76) z przepisu tego można wyprowadzić obowiązywanie zasady kontynuacji przy przekształceniu spółek prawa handlowego. Zdaniem Andrzeja Herbeta (*System prawa prywatnego...*, op. cit., s. 735) różnica między sukcesją uniwersalną a kontynuacją sprowadza się do terminologii i dogmatyki, ponieważ w każdym z tych rodzajów następstwa dochodzi nie do ustania, ale kontynuacji stosunków prawnych spółki przekształcanej z udziałem spółki przekształconej.

12 Zob. np. wyr. SN z 16 kwietnia 2008 r. (V CSK 540/07, niepubl.), wyr. SN z dnia 20 września 2009 r. (ICSK, 420/08, niepubl.); Z. Czarnik, *Prawo nieruchomości Skarbu Państwa lub gminy a łączenie i podział spółdzielni*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” nr 7-8, 1994, s. 19 i n.; M. Wrzolek-Romańczuk, *Podział spółdzielni*, „Palestra” nr 11-12, 1995, s. 26 i n.; A. Kidyba, *Sukcesja, kontynuacja, a może coś innego?*, „Monitor Prawa Handlowego” nr 1, 2011, s. 34-35.

co do zasady uchwała transformacyjna i wpis do rejestru), spółdzielnia przejmująca (w drodze inkorporacji), albo spółdzielnie powstałe w wyniku podziału (stanowiące następcę prawnego), wstępują w prawa i obowiązki odpowiednio spółdzielni przejmowanej albo dzielonej (będącej poprzednikiem prawnym). Sukcesja uniwersalna następuje zasadniczo w płaszczyźnie cywilnoprawnej, członkowskiej¹³ i administracyjnoprawnej. Obowiązanie tożsamej zasady należy przyjmować w odniesieniu do wymienionych wyżej transformacji spółdzielni socjalnych, banków spółdzielczych i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, w tym ich łączenia z inną SKOK (art. 74a ust. 1 u.SKOK) albo podziału, w wyniku którego powstaje nowa SKOK (art. 74b ust. 1 u.SKOK) – w obu przypadkach na podstawie zezwolenia KNF, ale także w odniesieniu do połączenia SKOK przez przejęcie na podstawie decyzji KNF i za zgodą kasy przejmującej (art. 74c ust. 3 u.SKOK).

W przypadku przekształcenia spółdzielni działających na podstawie przepisów ogólnych w SCE (a także przekształcenia odwrotnego) podstawą przysługiwania praw i obowiązków transformowanej spółdzielni jest zasada kontynuacji (wynikająca z przepisów art. 553 k.s.h.¹⁴, do których odsyła art. 10 u.s.e.), polegająca na tym, że spółdzielnia w formie docelowej transformacji staje się z dniem przekształcenia podmiotem praw i obowiązków spółdzielni w formie początkowej. Nie dochodzi do wstąpienia w prawa i obowiązki, nabycia praw i obowiązków, nie występuje kategoria poprzednika prawnego oraz następcy prawnego, ale ma miejsce dalsze przysługiwanie praw i obowiązków po transformacji podmiotowi w zmienionej szacie prawnej. Kontynuacja następuje co do zasady w trzech obszarach: cywilnoprawnym, członkowskim i administracyjnoprawnym.

Inny charakter ma przekształcenie spółdzielni pracy w spółkę handlową, które nie następuje w obszarze tego samego typu podmiotów prawa (spółdzielnie), ale które prowadzi do zmiany typu tego podmiotu ze spółdzielni

13 W wyroku z dnia 12 lutego 2003 r. (I CKN 4/01, LEX nr 80237) SN stwierdził, że „prawo członkostwa jest prawem niemajątkowym. Prawa członkostwa nie można przenieść na inny podmiot w drodze czynności prawnej. Nie dochodzi do jego powstania poprzez następstwo prawne. Zasady niezbywalności i nieprzenoszalności członkostwa w spółdzielni nie narusza art. 100 prawa spółdzielczego, według którego członkowie należący w chwili połączenia do spółdzielni przejmowanej stają się członkami spółdzielni przejmującej. Nie chodzi tu bowiem o przeniesienie członkostwa z jednego podmiotu na drugi, lecz o uregulowanie statusu członków spółdzielni przejmowanej w spółdzielni przejmującej. Podobnie w razie podziału spółdzielni (por. art. 112 Prawa spółdzielczego). Są to przypadki powstania członkostwa z mocy prawa (ustawy)”.

14 Ustawy z dnia 15 sierpnia 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1577 ze zm.

pracy na spółkę handlową (art. 203e – art. 203x pr.sp.). W związku z tym, mimo że ustawodawca wprowadza także w tym przypadku zasadę kontynuacji, można ją traktować jako określoną tzw. fikcją prawą kontynuacji, ponieważ zmianie nie ulega jedynie rodzaj spółdzielni, ale typ podmiotu prawa (ze spółdzielni pracy w spółkę handlową). Ewentualnie można uznać, że jest to zasada pośrednia między sukcesją uniwersalną a kontynuacją (odnosząca się do innego niż kontynuacja, czy też sukcesja uniwersalna, swoistego następstwa prawnego)¹⁵.

3. Wnioski końcowe

Zróznicowanie podstaw prawnych przysługiwania praw i obowiązków spółdzielni może w określonych przypadkach w praktyce prowadzić do nieporozumień czy też wątpliwości. Są one spotęgowane tym, że dosyć często w odniesieniu do obszaru praw i obowiązków administracyjno-prawnych występuje w przepisach szczególnych – o ile jest przewidziana, niezależnie od rodzaju transformacji, jako zasada przysługiwania tych praw i obowiązków – sukcesja uniwersalna, nie zaś kontynuacja.

Wydaje się zatem, że ustawodawca nie powinien kreować, jak to ma miejsce przy przekształceniu przy przekształceniu spółdzielni pracy w spółkę handlową, tzw. fikcji zasady kontynuacji czy też swoistego następstwa prawnego, pośredniego między sukcesją uniwersalną a kontynuacją, ale wprowadzić określoną, przejrzystą zasadę przysługiwania praw i obowiązków, w tym przypadku zasadę sukcesji uniwersalnej, która byłaby bardziej uzasadniona, wzięwszy pod uwagę charakter transformacji. W takim wypadku oczywiście można by dyskutować nad zmianą nazwy transformacji, ponieważ określenie „przekształcenie”, zwykle jest związane z zasadą kontynuacji, a nie sukcesji uniwersalnej. Być może bardziej zasadne byłoby określenie „połączenie przez przejście”.

De lege ferenda być może warto rozważyć rozszerzenie dopuszczalności przekształcenia w znaczeniu ścisłym opartego na zasadzie kontynuacji w ramach niektórych, poszczególnych rodzajów spółdzielni, np. spółdzielni pracy w spółdzielnię socjalną, spółdzielni działających na zasadach ogólnych w spółdzielnię pracy lub spółdzielnię socjalną, itp., tam gdzie jest to gospodarczo uzasadnione i nie narusza istoty konkretnej formy spółdzielni (przekształcanej oraz przekształconej). Można też zastanowić się dlaczego tryb przejścia i zasada sukcesji uniwersalnej na podstawie decyzji administracyjnej KNF

15 Zob. szerzej zwłaszcza A. Witosz, *Przekształcenie spółdzielni pracy w spółkę handlową*, [w:] *Podstawowe konstrukcje i tendencje rozwojowe prawa spółdzielczego*, red. A. Herbet, P. Zakrzewski, Lublin 2014, s. 149 i n.; G. Kozieł, *Zasada kontynuacji w procesach transformacyjnych spółdzielni prawa polskiego. Kilka refleksji*, [w:] *Podstawowe konstrukcje...*, op. cit., s. 54 i n. oraz przywołana tam literatura.

został przewidziany jedynie w odniesieniu do spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, a nie np. banków spółdzielczych, które prowadzą działalność o podobnym charakterze, znaczeniu i zakresie (rozmiarze), oraz ewentualnie zastanowić się nad propozycją jego rozszerzenia.

Prawno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju spółdzielni rolniczych w Polsce oraz w wybranych krajach „starej” Unii Europejskiej

Legal and Economic Conditions for the Development of Agricultural Cooperatives in Poland and in selected European Union Member States

The author presents the significance of agricultural cooperatives in selected countries of the European Union and tries to determine whether legal provisions contribute or create barrier to the development of cooperativeness. Due to a wide scope of the discussed issues, the article refers only to some of them, including the influence of the Common Agricultural Policy on the development of agricultural cooperatives, economic and legal aspects of agricultural cooperatives in selected EU Member States (Germany, France, and Italy) and agricultural cooperatives in Poland - statistical data and legal regulations.

In the summary, the author emphasizes the high importance of agricultural cooperatives in the Western European countries and points out to the mutual dependency i.e. on the one hand the influence of the European Union, especially the Common Agricultural Policy on the development of cooperatives and, on the other, the fact that cooperative movement is one of the instruments to achieve the objectives of the Common Agricultural Policy.

Aneta Suchoń

*doktor habilitowany nauk prawnych,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

Wstęp

Spółdzielnie stanowią ważne podmioty funkcjonujące w przestąpieniu rolnictwa. Współpraca pomiędzy producentami rolnymi w ramach trwałych struktur (powołanie odrębnej organizacji) jest niezmiernie istotna w czasach globalizacji. Atrybutem wyróżniającym podmiot spółdzielczy spośród innych prowadzących działalność gospodarczą jest to, że łączy nie tylko środki materialne (kapitały), ale przede wszystkim

ludzi¹. Kooperacja jest potrzebna na różnych etapach prowadzenia działalności rolniczej – począwszy od zakupu środków produkcji, poprzez korzystanie z maszyn rolniczych, sprzedaż plonów, doradztwo po przetwórstwo. Stanowi ona wyraz integracji poziomej i pionowej w rolnictwie².

Termin „spółdzielnia rolnicza” nie należy do języka prawnego. Występuje on w literaturze³, projektach ustaw⁴ oraz obcych porządkach prawnych⁵. Do spółdzielni rolniczych należą podmioty spółdzielcze zajmujące się prowadzeniem produkcji rolnej (gospodarstwa rolnego) oraz inne, przejmujące choćby jeden z etapów tej działalności, czy szerzej – działające w sektorze rolnym. Członkami tak rozumianej spółdzielni są przede wszystkim producenci rolni.

Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia spółdzielni rolniczych w wybranych krajach Unii Europejskiej oraz próba odpowiedzi na pytanie, czy przepisy prawne przyczyniają się do rozwoju spółdzielczości, czy też

- 1 Zob. K. Pietrzykowski, *Pojęcie spółdzielni*, [w:] *Prawo rzeczowe. System Prawa Prywatnego*, t. IV, red. E. Gniewek, s. 293 i n., SIP Legalis 2012; A. Piechowski, *Międzynarodowe Zasady i Wartości Spółdzielcze a praktyka działania spółdzielni*, [w:] *Odmienność podmiotów spółdzielczych od spółek prawa handlowego*, red. K. Lachowski, Warszawa 2006, s. 17 i n.; M. Zuba, *Spółdzielnie mleczarskie trwałą formą agrobiznesu*, „Zeszyty Naukowe WSEI w Lublinie, Seria Ekonomia” 2009, nr 1, s. 167-175.
- 2 Zob. A. Suchoń, *Prawna koncepcja spółdzielni rolniczych*, Poznań 2016, s. i podana tam literatura, np.: J. Małyś, *Integracja pozioma*, [w:] *Encyklopedia Agrobiznesu*, red. A. Woś, Warszawa 1998, s. 389; W. Szymański, *Integracja pionowa w rolnictwie*, [w:] *Encyklopedia...*, op. cit., s. 383.
- 3 S. Wojciechowski, *Spółdzielnie rolnicze: jakie być mogą i powinny w Polsce według wzorów zagranicznych*, Poznań 1936; H. Cioch, *Spółdzielnie rolnicze*, [w:] *Zarys prawa spółdzielczego*, Warszawa 2007; M. Kościelniak, *Małe spółdzielnie rolnicze – jak zarabiać na własnych wytworach?*, <https://www.e-kapital.pl%2Fp1%2Fporadniki%2Fnowoczesne-rolnictwo%2F536-male-spoldzielnie-rolnicze-jak-zarabiac-na-wlasnych-wytworach>, [dostęp: 01.05.2015]; COGECA, *Development of Agricultural Cooperatives in the EU*, Brussels 2014, s. 6 i n.
- 4 Projekt poselski ustawy o spółdzielniach rolniczych z 2003 r., druk nr 2759 z 2004 r., http://orka.sejm.gov.pl/proc4.nsf/projekty/2759_p.htm, [dostęp: 05.10.2015].
- 5 Rozdział III francuskiego kodeksu rolnego (*Code rural et de la pêche maritime*) dotyczy spółdzielni rolniczych *Les sociétés coopératives Agricoles*. Zob. np. *Coderural et de la pêche maritime, code forestier, commenté*, La Rochelle 2014. Również ustawodawca włoski posługuje się pojęciem spółdzielni rolniczych w kodeksie cywilnym, np. art. 2513 wł.k.c.

stawiają bariery. Zagadnienie jest szerokie, dlatego zostaną zaprezentowane tylko wybrane jego aspekty.

Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rozwój spółdzielczości rolniczej. Spółdzielnie rolnicze w wybranych krajach członkowskich Unii Europejskiej

Utworzenie w 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (obecnie: Unia Europejska)⁶ przyczyniło się do wyodrębnienia tzw. szczegółowych polityk unijnych⁷: m.in. rolnej, społecznej, regionalnej, ochrony środowiska i energetycznej. Nie ulega wątpliwości, że dla ich realizacji niezmiernie istotne jest zrzeszanie się producentów rolnych i podejmowanie takich działań jak chociażby wspólna sprzedaż produktów rolnych, zakup środków produkcji, angażowanie się w przetwórstwo, przedsięwzięcia w zakresie odnawialnych źródeł energii, wspieranie rolnictwa ekologicznego czy też zapewnienie pracy osobom bezrobotnym lub niepełnosprawnym⁸. Spółdzielnie są istotnymi podmiotami działającymi na branżowych rynkach rolnych, przyczyniającymi się do zwiększenia dochodów producentów rolnych oraz wzmocnienia ich pozycji w łańcuchu żywnościowym⁹.

Według danych statystycznych w państwach Unii Europejskiej funkcjonuje około 22 tys. spółdzielni rolniczych, a całkowity ich obrót przekracza 347 mld euro. Mają więcej niż 50% udziału w dostawach środków do produkcji rolniczej, a ponad 60% w skupie, przetwórstwie i marketingu produktów rolnych¹⁰. Istotne są także rodzaje spółdzielni oraz struktura organizacyjna ruchu spółdzielczego. W niektórych państwach europejskich to właśnie

6 Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (tzw. Traktat Rzymski) podpisany 25 marca 1957 r. (wszedł w życie 1 stycznia 1958 r.), Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2.

7 *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. I, art. 1-89, red. A. Wróbel et al., SIP LEX 2012.

8 COPA, COGECA, *Promowanie pozycji rolników i spółdzielni w łańcuchu dostaw żywności*, http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/902_v_P.pdf, [dostęp: 02.05.2015].

9 Ibidem.

10 W poprzednim sprawozdaniu COGECA podano 38 tys. spółdzielni, a taka zmiana spowodowana jest wyłączeniem z tej liczby francuskich CUMA (*Les Coopératives d'Utilisation de Matériel Agricole*, czyli małych spółdzielni użytkowania sprzętu rolniczego) oraz redukcją liczby spółdzielni w Grecji z uwagi na zmiany przepisów o rejestracji, a także konsolidacją spółdzielni. Tak: COGECA, *Development of Agricultural Cooperatives in the EU*, Brussels 2014, s. 6 i n. Zob. też COGECA, *Agricultural Cooperatives in Europe, Main Issues and Trends*, Brussels 2010, s. 5 i n.; W. Boguta, Z. Gumowski, K. Lachowski, *Organizacja*

dzięki rozszerzaniu przedmiotu działalności spółdzielni i dostosowaniu go do potrzeb rolnictwa oraz wymogów Wspólnej Polityki Rolnej, a także rozbudowanej strukturze, dbającej o rozwój spółdzielni, podmioty spółdzielcze są w dobrej kondycji finansowej i w dużym stopniu wspierają gospodarstwa rolne spółdzielców. Odnotować należy spółdzielnie zajmujące się prowadzeniem działalności rolniczej wytwórczej. Przykładem są landy wschodnie Niemiec, Bułgaria czy Słowacja.

Dane statystyczne potwierdzają, że spółdzielnie rolnicze odgrywają znaczącą rolę na europejskich rynkach rolnych w zakresie ich stabilizacji, wpisują się zatem w traktatowy cel Wspólnej Polityki Rolnej. W wielu regionach Unii Europejskiej można zaobserwować stosunkowo wysoki udział spółdzielni w rynku mleka – wynoszący ponad 90%. Odnosi się to przede wszystkim do terytorium Austrii, Danii, Szwecji czy Finlandii¹¹. Od kilku lat zauważyć można konsolidację spółdzielni mleczarskich. Działanie to ma na celu zwiększenie konkurencyjności podmiotów spółdzielczych. W wyniku tego procesu podmioty te z reguły przeobrażają się w duże przedsiębiorstwa, czasami o charakterze międzynarodowym. Przykładem jest chociażby Arla Foods – szwedzko-duńska spółdzielnia z siedzibą w Aarhus w Danii. Jest ona jednym z największych producentów wyrobów mlecznych na świecie. Powstała w 2000 roku w wyniku fuzji szwedzkiej Spółdzielni Mleczarskiej Arla Ekonomisk Förening i duńskich spółdzielni mleczarskich Danish MD Foods¹².

Dla rolnictwa unijnego istotny jest rynek trzody chlewnej. Również w tej branży w niektórych krajach spółdzielczość ma charakter dominujący. Dotyczy to przede wszystkim Danii (86%), Finlandii (71%), Szwecji (51%), Malty (100%) i Francji (94%), ale w mniejszym stopniu również Belgii, Czech, Niemiec, Hiszpanii, Austrii, Węgier i Włoch¹³.

Duże znaczenie spółdzielnie mają także na europejskim rynku owoców i warzyw. Przykładowo w Holandii, Belgii i Szwecji mają pozycję dominującą – ich udział w rynku wynosi ponad 70%. Stosunkowo silną pozycję mają również w Austrii, Danii, Niemczech, Grecji, Finlandii, Hiszpanii, Francji, Czechach, Włoszech, Portugalii i Wielkiej Brytanii, z wkładem

mazowieckiego rynku rolnego poprzez tworzenie grup producentów rolnych na bazie prawa spółdzielczego, Warszawa 2007, s. 27.

11 M. Hanisch, M. Müller, J. Rommel, *Support for Farmers' Cooperatives; Sector Report Dairy*, Wageningen 2012, s. 15 i n.

12 Federation of Danish Cooperatives, *The Agricultural Cooperatives in Denmark*, <<http://uwcc.wisc.edu/ivic/orgs/lica/mem/country/denmark>>, [dostęp: 01.04.2015].

13 P. Pyykkönen, S. Bäckman, P. Ollila, *Support for Farmers' Cooperatives; Sector Report: Pig Meat*, Wageningen 2012, s. 18 i n.

w analizowany rynek na poziomie ponad 30%¹⁴. W tych krajach większość spółdzielni to zarazem organizacje producentów owoców i warzyw spełniające wymagania wynikające z rozporządzeń Unii Europejskiej. Szczególnie duże jest ich znaczenie w Holandii, w której już w 2000 roku do 14 oficjalnie zarejestrowanych organizacji producentów członkowie dostarczali ponad 70% wszystkich owoców i warzyw tego kraju. W kolejnych latach udział ten zwiększył się do około 95%. Również giełdy ogrodnicze w tym państwie prowadzone są w formie spółdzielni¹⁵.

Spółdzielnie rolnicze działające w wielu krajach „starej” Unii Europejskiej, z uwagi na rozbudowaną strukturę oraz przedmiot działalności, wpisują się w realizację unijnej zasady wielofunkcyjności rolnictwa¹⁶ i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Unia Europejska w wielu dokumentach podkreślała, jak istotne znaczenie w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym odgrywa spółdzielczość. Przykładem jest „Biała Księga o przedsiębiorstwach spółdzielczych” – dokument konsultacyjny Unii Europejskiej. Zaakcentowano tu, że w większości państw członkowskich powstają nowe, małe spółdzielnie, szczególnie w sektorze socjalnym, opieki zdrowotnej, usług, rozwoju lokalnego i regionalnego. Stanowią one cenne źródło pracy na podupadających obszarach przemysłowych i miejskich, w słabo zaludnionych regionach, jak też dla osób zagrożonych wykluczeniem¹⁷. Komisja Europejska podkreśla m.in., „że ekonomia społeczna i spółdzielnie przyczyniają się do realizacji kluczowych celów politycznych Unii Europejskiej, takich jak polityka społeczna i zatrudnienia, rozszerzenie Unii, rozwój regionalny wsi, rolnictwo”. Komisja uważa, że tendencja ta powinna zostać podtrzymana i że obecność spółdzielni w rozmaitych programach i w polityce Wspólnoty powinna być w coraz większym stopniu wykorzystywana i promowana¹⁸.

14 J. Bijman, *Support for Farmers' Cooperatives; Sector Report Fruit and Vegetables*, Wageningen 2012, s. 17 i n.

15 Ibidem.

16 Zob. E. Tomkiewicz, *Polityka rozwoju obszarów wiejskich w kontekście europejskiego modelu rolnictwa*, [w:] *Prawo w XXI wieku*, red. W. Czapliński, Warszawa 2006, s. 964 i n.; eadem, *Legitymizacja organizacji rolników w UE i ich wpływ na regulacje unijnego prawa rolnego*, „*Studia Iuridica Agraria*” t. IX, 2011, s. 272-273.

17 Komisja Europejska, *Biała Księga o przedsiębiorstwach spółdzielczych. Dokument konsultacyjny Unii Europejskiej*, Brussels 2001, s. 5 i n.

18 Ibidem.

Poza tym w dokumencie *O promowaniu spółdzielni w Europie*¹⁹ zawarto sugestie dla rządów państw członkowskich odnośnie do wspierania spółdzielczości, poprawy legislacji spółdzielczej oraz pełniejszego jej uwzględnienia w formułowanych celach polityki wspólnotowej. Jedną z najważniejszych rekomendacji tego komunikatu brzmi następująco: „legislatorzy z poszczególnych krajów, przygotowując nowe ustawy dotyczące spółdzielni, powinni zatem opierać się na tej spółdzielczej definicji, wartościach i zasadach; jest przy tym pożądaną, aby Państwa Członkowskie były również wystarczająco elastyczne w celu umożliwienia spółdzielniom efektywnej konkurencji na swoich rynkach, na równoprawnych warunkach z innymi formami przedsiębiorstw. Spółdzielniom nie jest potrzebne preferencyjne traktowanie, lecz legislacja, która daje im równe szanse”²⁰.

Działalność spółdzielni wpisuje się także w realizację polityki regionalnej²¹ oraz energetycznej Unii Europejskiej. Spółdzielnie rolnicze przyczyniają się do rozwoju wsi. Warto podkreślić, że VII zasadę spółdzielczą, przyjętą na XXXI Kongresie Międzynarodowego Związku Spółdzielczego w Manchesterze w 1995 r., stanowi właśnie troska o społeczność lokalną²².

We Francji działa łącznie około 2800 spółdzielni rolniczych²³ (bez CUMA); prócz tego związki spółdzielcze, SICA²⁴ oraz oddziały podmiotów spółdzielczych. Ich łączny obrót w roku 2004 wyniósł ponad 77 mld euro, by osiągnąć w 2014 roku ponad 84 mld. O dużej popularności tej formy prowadzenia działalności niech świadczy fakt, że dziewięciu spośród dziesięciu francuskich rolników to członkowie takich podmiotów. Spółdzielnie aktywnie wspierają swoich członków w rozwijaniu ich gospodarstw rolnych w sposób zrównoważony. Poza tym od kilku lat obserwować można przejmowanie

19 Komisja Wspólnot Europejskich, *O promowaniu spółdzielni w Europie*, Warszawa 2004.

20 Ibidem.

21 Zob. np. K. Kokocińska, *Polityka regionalna w Polsce i w Unii Europejskiej*, Poznań 2010, s. 14 i n.; S. Pastuszka, *Polityka regionalna Unii Europejskiej. Cele, narzędzia, efekty*, Warszawa 2012.

22 *Deklaracja spółdzielczości*, <http://ozrss.promotion.org.pl/pliki/deklaracja_spoldzielczosci.pdf>, [dostęp: 01.05.2015].

23 W tym np. 250 spółdzielni mleczarskich, 690 spółdzielni wina, 250 spółdzielni owocowo-warzywnych, 181 spółdzielni zwierząt hodowlanych czy 172 spółdzielnie upraw rolnych i inne działające w rolnictwie. Tak: COGECA, *Development of Agricultural Cooperatives...*, op. cit., s. 158 i n.

24 Spółdzielnie rolnicze wspólnego interesu. Zob. French Ministry of Agriculture and Fisheries, *Agricultural Cooperation in France*, Paris (wersja uaktualniona i przetłumaczona z języka francuskiego na język angielski przez Coop de France, lipiec 2005, s. 16).

wielu ważnych przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego przez spółdzielnie i tworzenie oddziałów zajmujących się marketingiem i przetwórstwem. Rolnicy za pośrednictwem swoich spółdzielni i ich spółek zależnych kontrolują już ponad połowę przemysłu przetwórczego produktów rolnych we Francji²⁵.

Odnosząc się do spółdzielni w rolnictwie we Włoszech, trzeba nadmienić, że w 2008 roku było ich ponad 5,7 tys.²⁶, w tym: ponad 1,4 tys. spółdzielni usługowych, 978 mleczarskich oraz producentów mleka, 1,155 tys. owocowo-warzywnych, 502 producentów mięsa, 583 winiarskich i 341 producentów oliwek oraz 780 innych działających w rolnictwie²⁷. Natomiast w 2013 r. we Włoszech według danych COGECA działalność prowadziło ponad 5,8 tys. spółdzielni rolniczych, w tym 1547 usługowych, 963 mleczarskich oraz producentów mleka, 1321 owocowo-warzywnych, 494 producentów mięsa, 611 winiarskich i 383 producentów oliwek oraz 516 innych działających w rolnictwie²⁸.

Jeżeli chodzi o Niemcy, to rolnik z tego państwa jest z reguły członkiem co najmniej dwóch spółdzielni rolniczych podstawowych, które z kolei należą do spółdzielni regionalnych. Według danych statystycznych na koniec 2013 roku do regionalnych związków spółdzielczych związanych z rolnictwem (*Genossenschaftsverbände*) należały następujące spółdzielnie: 241 mleczarskich, 95 producentów bydła i mięsa, 173 plantatorów wina, 91 owoców i warzyw, 300 zakupu i sprzedaży produktów rolnych (zaopatrzenia i zbytu), 129 kredytowych, 773 produkcji rolnej oraz inne działające na wsi, np. 577 związanych z bioenergią, gorzelnictwem, leśnictwem²⁹. W systemie niemieckim występują także tzw. centrale spółdzielni, które działają wyłącznie w dziedzinie przetwórstwa, m.in. centrale spółdzielni mleczarskich (mleczarnie), ubojnie, spółdzielnie przetwórstwa owocowo-warzywnego oraz spółdzielnie winne. Są to spółdzielnie, których członkami nie są producenci rolni, lecz spółdzielnie podstawowe, które składają się z rolników. Centrale uzupełniają i wspierają działalność miejscowych, podstawowych spółdzielni przetwórczych, gwarantując im konieczny zbyty wykraczający poza zasięg

25 Ibidem.

26 C. Borzaga, C. Carini, E. Costa, M. Carpita, M. Andreus, *Cooperation in Italy in 2008*, „Euricse Working Papers” 2012, nr 26, s. 3 i n., <<https://www.confcooperative.it>>, [dostęp: 09.05.2015]; COGECA, *Agricultural Cooperatives...*, op. cit., s. 61.

27 COGECA, *Agricultural Cooperatives...*, op. cit., s. 61.

28 COGECA, *Development of Agricultural Cooperatives...*, op. cit., s. 182 i n.

29 Deutscher Raiffeisenverband e.V., *Aktueller Geschäftsbericht, Rückblick 2013 – Ausblick 2014*, s. 11 i 64.

terytorialny spółdzielni oraz przejmując ważne mechanizmy i funkcje regulujące rynek i ceny³⁰.

Regulacje prawne dotyczące spółdzielnie w wybranych państwach „starej” Unii Europejskiej

Państwem w którym występują rozbudowane regulacje prawne dotyczące spółdzielni rolniczych jest Francja. Art. L 521-1 francuskiego *Code Rural*³¹ wskazuje, że celem spółdzielni rolniczych jest wspólne stosowanie przez producentów rolnych wszystkich właściwych środków zmierzających do ułatwienia lub rozwoju ich działalności gospodarczej oraz poprawy bądź zwiększania wyników tej działalności. Natomiast według R 521-1 *Code Rural* cel spółdzielni rolniczych określony w ich statutach stanowi podejmowanie, niezależnie od sposobu i technik przez nie stosowanych, jednego lub więcej spośród następujących działań:

- a. zapewnianie lub ułatwianie produkcji, sprzedaż, w szczególności na eksport, produktów rolnych i leśnych pochodzących z gospodarstw członków spółdzielni, bezpośrednio po ich zebraniu lub przechowywaniu, opakowaniu bądź przetworzeniu oraz poprawa produkcji, przechowywania, a także zarządzania jednym lub wieloma terenami leśnymi na rzecz członków spółdzielni;
- b. zapewnianie i dostarczanie swoim spółdzielcom produktów, urządzeń, narzędzi i zwierząt niezbędnych do prowadzenia działalności bądź do utrzymywania nieruchomości leśnych pod warunkiem, że przyczyniają się one do wytwarzania i przygotowywania niezbędnych produktów, w szczególności pasz dla zwierząt lub nawozów, oraz uczestniczenie w naprawie i konserwacji maszyn i narzędzi rolniczych;
- c. oferowanie członkom spółdzielni na wyłączny użytek ich gospodarstw rolnych i leśnych wszystkich niezbędnych usług, zwłaszcza udostępnianie sprzętu, maszyn rolniczych, środków utrzymywania i naprawy, zwierząt, środków służących wprowadzaniu udoskonaleń technicznych i kształcenia zawodowego, wsparcie placówek badawczych, przeprowadzających eksperymenty i analizy, jak również odpowiednio wyspecjalizowanego personelu;

30 M. Helios, *Ertragsbesteuerung der Genossenschaft und ihrer Mitglieder*, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. M. Helios, Th. Strieder, München 2009, s. 408 i n. Zob. szerzej A. Suchoń, *Spółdzielczość rolnicza w Niemczech*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1, 2012, s. 239-266.

31 *Code rural et de la pêche maritime*, <<https://www.legifrance.gouv.fr/affich-Code.do?cidTexte=LEGITEXT000006071367&dateTexte=20180424>>, [dostęp: 01.09.2017]. Zob. *Code rural et de la pêche maritime, code forestier, commenté*, La Rochelle 2014.

- d. ogólnie rzecz ujmując, prowadzenie na rzecz członków spółdzielni działań i prac właściwych dla zawodów rolniczych.

Wymienione powyżej czynności mogą być również wykonywane przez spółdzielnie dla gospodarstw, które do nich należą lub które dzierżawią, albo które zostały im przyznane³². We Francji obowiązuje zasada swobody zakładania spółdzielni. Jednocześnie cechą charakterystyczną francuskiego modelu spółdzielczości jest terytorializm. Artykuł L 522-2 *Code Rural* stanowi, że tylko rolnicy, którzy mieszkają i prowadzą działalność rolniczą na określonym terenie, mogą założyć spółdzielnię. Od 1973 roku zaobserwować można proces włączania inwestorów w poczet członków spółdzielni, choć ograniczono ich wkład do mniej niż 50% kapitału oraz do najwyżej 1/3 członków w Radzie Dyrektorów³³. Wysoka Rada Współpracy Rolnej (*Haut Conseil de la Coopération Agricole*) podejmuje decyzje o zatwierdzeniu wniosków spółdzielni rolniczych i ich związków w terminie czterech miesięcy od daty ich złożenia wraz ze wszystkimi dokumentami, o których mowa w art. R 525-3 *Code Rural*.

W świetle *Code Rural*, co do zasady, jedynie w uzasadnionych okolicznościach i za zgodą zarządu członek spółdzielni może wystąpić ze spółdzielni przed upływem czasu określonego w jego zobowiązaniu (np. wynikającym z umowy członkowskiej dotyczącej dostaw produktów rolnych). Zgodnie z *Code Rural* Zarząd może jednak, w przypadku uzasadnionej przyczyny i na drodze wyjątku, przyjąć rezygnację członka spółdzielni w czasie trwania tego okresu, o ile jego odejście ze spółdzielni nie będzie negatywnie wpływać na jej funkcjonowanie i nie przyczyni się do umniejszenia kapitału przed upływem czasu określonego w artykule R 523-3 lub w innych przypadkach.

Drugim przykładem państwa, w którym występuje obszerne ustawodawstwo odnoszące się do spółdzielni rolniczych, są Włochy. W tym kraju podstawowa regulacja prawna dotycząca organizacji i funkcjonowania spółdzielni, w tym rolniczych, zawarta została we włoskim kodeksie cywilnym (art. 2511 i następane)³⁴. Jednocześnie należy zaznaczyć, że była ona

32 C. Chômél, *Le cadre juridique et la gouvernance des coopératives agricoles*, [w:] C. Chômél, F. Declerck, M. Filippi, R. Mauget, O. Frey, *Les coopératives agricoles. Identité, gouvernance et stratégies*, Paris 2013, s. 66 i nn.

33 Ibidem.

34 Gazzetta Ufficiale n. 79 del 4 aprile 1942 ze zm. Zob. szerzej G. Giuffrida, *Le cooperative Agricole(natura giuridica)*, Milano 1981, s. 125 i n.; zob. też A. Suchoń, *Spółdzielnie w rolnictwie i na terenach wiejskich we Włoszech*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” nr 4, 2013, s. 891-920.

wielokrotnie zmieniana³⁵. Natomiast problematykę prawną dotyczącą niektórych rodzajów spółdzielni, np. socjalnych, reguluje ustawa z 8 listopada 1991 r. n. 381³⁶. Warto także wskazać na konstytucyjne podstawy spółdzielczości. Otóż art. 45 konstytucji stanowi, że „republika uznaje społeczną funkcję spółdzielczości o charakterze samopomocowym, nie mającej na celu prywatnej spekulacji. Ustawa wspiera spółdzielczość i wspomaga jej rozwój stosownymi środkami oraz gwarantuje, przy użyciu stosownych środków kontroli, jej charakter i cele³⁷”. Jednocześnie odnotować należy odrębne regulacje prawne dotyczące spółdzielni rolniczych, rozproszone jednak po wielu aktach prawnych (np. kwestie ubezpieczeń czy podatków).

Definicję spółdzielni w prawie włoskim podaje art. 2511 w.ł.k.c. Spółdzielnia jest „zrzeszeniem (spółką)³⁸ o zmiennym kapitale, realizującym zadania samopomocowe, zarejestrowanym w rejestrze odpowiednim dla spółdzielni³⁹”. W rozumieniu prawa włoskiego samopomoc, jaką powinna zajmować się spółdzielnia, to działalność na rzecz i w interesie jej członków w celu zaspokajania ich potrzeb ekonomicznych czy społecznych. Jednocześnie trzeba podkreślić, że spółdzielnie socjalne w rozumieniu ustawy 381/1991 nie muszą spełniać tej funkcji. Dążą one bowiem do realizowania ogólnego celu – wspólnego działania, promującego wartości międzyludzkie oraz społecznej integracji. Zajmują się więc zdrowiem społecznym i usługami edukacyjnymi, świadczeniem usług dla rolnictwa, przemysłu i handlu, a także pomocą ludziom wykluczonym⁴⁰.

35 Inne zmiany nastąpiły np. dekretem z mocą ustawy z 14 stycznia 1993 nr 59, z 18 stycznia 1994, nr 44, z 7 sierpnia 1997, nr 226 o małych spółkach spółdzielczych, z 3 kwietnia 2001, nr 220 o uporządkowaniu nadzoru nad jednostkami spółdzielczymi zob. A. Germano, *Manuale di diritto agrario*, Torino 2003, s. 138.

36 Legge 8 novembre 1991, n. 381: *Disciplina delle cooperative sociali*, Gazzetta Ufficiale del 3 dicembre 1991, n. 283 ze zm.; A. Fici, C. Strano, *Italy*, [w:] *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)*, Part II. National Report, Brussels 2009, s. 682 i n.

37 Zob. <<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wlochy.html>>, [dostęp: 05.10.2015].

38 Jak zostało to już zasygnalizowane, występują różne wersje tłumaczenia terminów „spółka” czy „zrzeszenie”. Z reguły spółdzielnia jest formą odrębną od spółki. Chodzi o zaakcentowanie, że jest to przedsiębiorca, a nie stowarzyszenie, które z reguły nie prowadzi działalności gospodarczej.

39 A. Trabucchi, G. Cian, *Commentario breve al Codice civile*, Padova 2011, s. 2511 i n.

40 A. Fici, C. Strano, *Italy...*, op. cit., s. 681 i n.

W ramach zmiany przepisów z 2003 roku, które weszły w życie w 2004 roku, wprowadzono rozróżnienie między spółdzielniami o przeważającej wzajemności (*cooperativa amutualità prevalente*) a wszelkimi innymi

(art. 2512, 2513, 2514 w.l.k.c.)⁴¹. Podział ten niesie ze sobą poważne konsekwencje finansowe. Niektóre ulgi podatkowe odnoszą się tylko do takiej *cooperativa a mutualità prevalente*, która opiera swoją działalność przede wszystkim na współpracy ze swoimi członkami. Według bowiem art. 2512 w.l.k.c. *cooperativa amutualità prevalente* to taka, która prowadzi działalność głównie na rzecz członków, konsumentów lub użytkowników towarów czy usług; opierają się głównie na świadczeniu pracy przez członków lub na wkładach dóbr lub usług wniesionych przez członków. Ponadto podmioty muszą być wpisane w odrębną sekcję rejestru spółdzielni i poddane ograniczeniom z uwagi na aktywa.

Włoski kodeks cywilny w art. 2513 nawiązuje do pojęcia spółdzielni rolniczej i stanowi, że warunek przewagi w tego rodzaju podmiotach występuje wtedy, kiedy wielkość lub wartość produktów wniesionych przez członków jest wyższa niż 50% wielkości lub wartości całkowitej produktów⁴². Zachodzi więc pytanie o definicję oraz cechy wyróżniające spółdzielnie rolnicze. Należy podkreślić, że kodeks cywilny nie zawiera definicji spółdzielni rolniczej. Wskazuje tylko kryterium zaliczenia tego rodzaju podmiotów do kategorii *cooperativa amutualità prevalente*. Niemniej w literaturze podkreśla się, że zalicza się do nich te, które wykonują choć jedną z następujących prac, np.: (1) uprawa roli i leśnictwa; (2) hodowla zwierząt paszą otrzymaną z co najmniej jednej czwartej ziemi i produkcją roślinną przy zastosowaniu stałych lub prowizorycznych struktur; (3) obróbka, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolnych oraz hodowla zwierząt gospodarskich; (4) świadczenie usług na rzecz członków przedsiębiorców rolnych⁴³.

Takie pojęcie spółdzielni rolniczych wiąże się z pojęciem przedsiębiorców rolnych oraz zakresem aktywności tych podmiotów określonym w art. 2135 w.l.k.c., a także pojęciem działalności rolniczej użytym w dekretyce prezydenckim 917/86⁴⁴. Według prawa włoskiego podmioty są uznawane

41 A. Fici, *Italian co-operative law reform and co-operative principles*, „Euricse Working Papers” nr 10, 2010, s. 3 i n. Zob. szerzej *Commentario alla riforma delle società*, red. G. Presti, Milano 2007.

42 Ibidem.

43 *Agricola.ConfCooperative*, <http://conf_cooperative.va.it/Associati/Agricola.htm>, [dostęp: 11.05.2014]; M. Benni et al., *Cooperative. Guida operativa. Adempimenti fiscali, contabili, civilistici*, 2008, s. 335, <<http://universocoop.it/contentfree.asp?contentid=312>>, [dostęp: 11.05.2014].

44 Zgodnie z pkt 2 art. 29 włoskiego dekretu prezydenckiego 917/86 za działalność rolniczą są uważane: a) działalność ukierunkowana na

za spółdzielnie rolnicze, jeżeli spełniają zarówno przepisy o spółdzielni (art. 2511-2545 w.l.k.c.), jak i o przedsiębiorcy rolnym (art. 2135 w.l.k.c.).

Odnotować należy bardzo bogaty katalog regulacji prawnych odnoszących się do ubezpieczeń w spółdzielniach rolniczych i konsorcjach rolnych. Wskazać można chociażby ustawę nr 240 z 15 czerwca 1984 r., przepisy dotyczące zabezpieczenia społecznego dla spółdzielni i ich pracowników, które przetwarzają, obrabiają i wprowadzają do obrotu produkty rolne i zwierzęta gospodarskie, czy Okólnik INAIL nr 17 z 5 marca 2008 r.⁴⁵. Inny przykład aktu prawnego wprowadzającego uprzywilejowanie dla spółdzielni rolniczych stanowi ustawa z 15 grudnia 1998 r. n. 441 o upowszechnianiu i promocji przedsiębiorczości wśród młodzieży w rolnictwie⁴⁶.

W Niemczech, mimo że spółdzielnie rolnicze są bardzo popularne, w odniesieniu tych podmiotów obowiązuje ogólna ustawa *Genossenschaftsgesetz*⁴⁷. Ten akt prawny przewiduje jednak szereg uproszczeń. Do założenia spółdzielni wystarczy obecnie tylko trzech członków. Po podpisaniu statutu (musi mieć on formę pisemną) założyciele składają wniosek o rejestrację w sądzie⁴⁸. Jednocześnie prawo przewiduje specjalną kontrolę procesu tworzenia i rejestracji przez związki sprawdzające (audyt). Łącznie z wnioskiem o rejestrację założyciele muszą przedstawić zaświadczenie związku regionalnego spółdzielni, że po zakończeniu procedury rejestracji będzie ona przyjęta do

uprawę ziemi i leśnictwo; b) hodowla zwierząt z pasz wytwarzanych co najmniej w jednej czwartej z ziemi i działalności skierowane na produkcję roślin poprzez wykorzystanie stałych lub prowizorycznych struktur, c) działalność mająca na celu obróbkę, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolnych i zwierząt gospodarskich, chociaż nieprowadzone na ziemi, które wchodzi w zakres normalnej praktyki rolnictwa zgodnie z techniką, która ją reguluje.

45 *Circolare INAIL n. 17 del 5 marzo 2008: Applicazione delle riduzioni ai premi assicurativi in proporzione alla quantità di prodotto coltivato o allevato dai soci in zone di montagna o svantaggiate e conferito alle cooperative/consorzi*, INAIL, <<http://www.inail.it/>>, [dostęp: 08.04.2015].

46 Legge 15 dicembre 1998, n. 441: Norme per la diffusione e la valorizzazione dell'imprenditoria giovanile in agricoltura, „Gazzetta Ufficiale” n. 298, del 22 dicembre 1998.

47 Gesetz betreffend die Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften, ogłoszona w dniu 1.05.1889 (RGL.S. 55 ze zm.), weszła w życie z dniem 1 października 1889 r. Obecna nazwa *Genossenschaftsgesetz*, dalej GenG.

48 Zob. szerzej E. Steinle, C. Terbrack, *Gründung der Genossenschaft und Genossenschaftsregister*, [w:] *Beck'sches Handbuch...*, op. cit., s. 75 i n.; A. Suchoń, *Spółdzielczość rolnicza w Niemczech*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1, 2012, s. 239-266.

związku (§ 11 ust. 2 nr 3 GenG), jak również pisemną opinię związku o procesie tworzenia nowego podmiotu. Dopiero po rejestracji uzyskuje ona osobowość prawną i staje się zarejestrowaną spółdzielnią⁴⁹. Jako osoba prawna ma swoje prawa i obowiązki; może nabywać własność i inne prawa rzeczowe, może być pozywana i pozywać inne podmioty. W rozumieniu przepisów niemieckiego prawa handlowego⁵⁰ spółdzielnie są uważane za kupców (przedsiębiorców).

Z dniem 18 sierpnia 2006 r. weszła w życie ustawa z 14 sierpnia 2006 r. o wprowadzeniu spółki europejskiej oraz zmieniająca prawo spółdzielcze⁵¹, która dała możliwość przystąpienia do spółdzielni członków inwestujących. Są to podmioty niezainteresowane nawiązywaniem stosunków handlowych ze spółdzielnią, lecz wnoszące kapitał i oczekujące z tego tytułu dywidendy⁵². Co do zasady, spółdzielnia powinna prowadzić czynności z członkami, np. nabywanie od nich produktów rolnych.

W Niemczech coraz bardziej popularne są spółdzielnie biogazowe (biogazownie). Zachęcają do tego przepisy podatkowe. Jeśli biogazownia działa jako spółdzielnia, to możliwe jest zwolnienie z podatku na podstawie § 5 ust. 1 pkt 14 zd. 1 lit. c) KStG⁵³. W takiej jednak sytuacji do wytwarzania biogazu wykorzystywana jest wyłącznie biomasa należąca do rolników i leśników – członków spółdzielni. Warto zaznaczyć, że wykorzystanie surowców

49 Sprawy związane z rejestracją spółdzielni uregulowane zostały w rozporządzeniu o rejestrze spółdzielni *Verordnung über das Genossenschaftsregister (Genossenschaftsregisterverordnung – GenRegV)*, rozporządzenie o rejestrze spółdzielni, BGBl. I s. 2268.

50 Zob. H. Münkner, *Germany*, w: *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report*, Brussels 2010, s. 565 i n.; A. Suchoń, *Spółdzielczość rolnicza w Niemczech...*, op. cit., s. 239-266.

51 Gesetz zur Einführung der Europäischen Genossenschaft und zur Änderung Genossenschaftsrechts, BGBl. I 2006, s. 1911-1957.

52 Finansowanie spółdzielni to jedno z zagadnień omawianych w praktyce i doktrynie niemieckiej od kilku lat: zob. np. R. Günther, *Mitgliedschaft von Investoren – in Genossenschaften*, w: *Perspektiven für genossenschaftliche Finanzierung*, „Hamburger Beiträge zum Genossenschaftswesen”, t. XXVIII, red. H.-H. Münkner, R. Günther, Hamburg 2002, s. 51-80; H. Münkner, *Fördermitglieder, Investorenmitglieder und externe Anteilseigner – neue Ansätze zur Milderung der strukturellen Schwächen im Finanzierungsbereich*, [w:] *Genossenschaftsrecht im Spannungsfeld von Bewahrung und Veränderung*, red. R. Steding, Göttingen 1994, s. 83-106.

53 Körperschaftsteuergesetz, BGBl. I S. 4144 ze zm. Zob. J. Leinpinsel, *Biogasanlagen in genossenschaftlicher Rechtsform*, „Dialog” nr 2, 2007.

roślinnych i zwierzęcych jako biomasy w celu uzyskania biogazu jest pierwszym etapem przetwarzania w ramach gospodarki leśnej i rolnej. Jeśli dana spółdzielnia wytwarzająca biogaz produkuje energię w celu ogrzewania biogazowni, to korzysta dalej ze zwolnienia z podatku.

Natomiast jeśli nadwyżka energii wytworzonej przez spółdzielnię zasila sieć ciepłą czy elektryczną oraz jest dostarczana osobom trzecim, należy uznać to za drugi etap wytwarzania. Wytwarzanie i przetwarzanie biogazu w ramach tzw. spółdzielni-generatora, czyli wytwarzanie energii przy użyciu generatora, jest działalnością pozarolniczą i pozaleśną. Dlatego nie podlega zwolnieniu z podatku zgodnie z § 5 ust. 1 nr 14c KStG. W przypadku, gdy spółdzielnia wytwarzająca biogaz działa w ramach spółdzielni-generatora zobowiązanej do uiszczania podatków, wówczas udziały w zysku i uposażeniu są traktowane zasadniczo jako przychody z działalności nieuprzywilejowanej pod względem podatkowym⁵⁴.

Do innych rodzajów działalności prowadzonych w ramach spółdzielni, korzystających ze zwolnienia podatkowego na podstawie §5 ust. 1 pkt 14c KStG, należy przykładowo: z zakresu rolnictwa – przetwarzanie ziemniaków, np. produkcja mączki ziemniaczanej, jabłek (np. produkcja wina), syropu z buraków cukrowych, mąki zbożowej (ale nie produkcja pieczywa) czy wyroby z tartaku (ale nie produkcja mebli).

Spółdzielnie rolnicze w Polsce – dane statystyczne, regulacje prawne

W polskim systemie prawnym nie ma definicji spółdzielni rolniczych. Zaliczyć można do nich przede wszystkim spółdzielnie produkcji rolnej, spółdzielcze grupy producentów rolnych, wstępnie uznane grupy i organizacje producentów owoców i warzyw, spółdzielcze organizacje producentów mleka, spółdzielnie socjalne prowadzące działalność rolniczą, spółdzielnie mleczarskie. W Polsce na powierzchni około 230 tys. ha użytków rolnych prowadzi obecnie działalność rolniczą niespełna 700 rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Przeciętny obszar RSP w 2015 r. wyniósł 532,5 ha i średnio 4 osoby pracujące na każde 100 ha UR⁵⁵. Gospodarstwo rolne prowadzą także niektóre spółdzielnie kółek rolniczych, których obecnie łącznie jest około 500. Ich głównym zadaniem jest świadczenie usług w środowisku wiejskim⁵⁶. W ostatnich latach na terenach wiejskich zaobserwować można powstawanie spółdzielni socjalnych. Obecnie zarejestrowanych jest w Polsce łącznie ponad

54 Tak: M. Helios, *Ertragsbesteuerung der Genossenschaft...*, op. cit., s. 406 i n.; A. Suchoń, *Spółdzielczość rolnicza w Niemczech...*, op. cit., s. 239-266.

55 Zob. *Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne w 2015 r. – Najlepsza setka*, <<http://www.kzrrsp.pl/363>>, [dostęp: 10.09.2017].

56 Zob. KRS, <<http://krs.org.pl>>, [dostęp: 03.14.2015].

1,5 tys. tego typu spółdzielni⁵⁷. Niektóre z nich prowadzą działalność rolniczą⁵⁸. Wspomnieć także warto o spółdzielczych grupach producentów rolnych (łącznie jest ponad 1 tys. grup producentów rolnych⁵⁹), wstępnie uznanych grupach oraz uznanych organizacjach producentów owoców i warzyw – prowadzonych w formie spółdzielni. Jeżeli chodzi o spółdzielnie mleczarskie, to w 2007 roku działało 188 takich podmiotów⁶⁰. Odnotować należy spółdzielnie zajmujące się przetwórstwem innym niż mleko, np. niektóre spółdzielnie „Samopomoc Chłopska”.

Mimo wielu nowelizacji nadal obowiązuje w naszym kraju ustawa z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze⁶¹. Ten akt prawny zawiera przepisy szczególne dla spółdzielni produkcji rolnej oraz spółdzielni kółek rolniczych. Do tych pierwszych zaliczone zostały rolnicze spółdzielnie produkcyjne oraz inne spółdzielnie zajmujące się produkcją rolną. Jak już wspomniałam, ustawa ta była wielokrotnie nowelizowana. Dla rozwoju spółdzielczości rolniczej ważna była nowelizacja wprowadzająca uproszczenia w zakresie zakładania spółdzielni celem powołania spółdzielczej grupy producentów rolnych. Sejm 25 lipca 2008 roku uchwalił zmianę do ustawy Prawo spółdzielcze⁶², w świetle której osoby fizyczne oraz osoby prawne prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, mogą powołać do istnienia spółdzielnię, której liczba założycieli nie może być mniejsza od pięciu, ale tylko w sytuacji, gdy podmiot ten jest tworzony wyłącznie w celu organizowania się w grupy producentów rolnych albo wstępnie uznanej grupy producentów owoców i warzyw.

Spółdzielcza grupa producentów rolnych funkcjonuje wyłącznie dzięki gospodarstwu rolnym członków. Można spotkać się ze stwierdzeniem, że stanowi ona przedłużenie gospodarstwa rolnego, co potwierdzają niektóre regulacje traktujące grupę jako producenta rolnego. Przykładowo, w świetle art. 613 § 4 k.c. przez producenta rolnego rozumie się również grupę producentów rolnych lub ich związek. Chodzi o zawieranie przez grupę umów

57 Zob. ZRSS, <<http://ozrss.pl/spoldzielnie-socjalne/katalog/>>, [dostęp: 10.07.2017].

58 Zob. KSOW, <<http://ksow.pl/grupy-producentow-rolnych/wartowiedziec.html>>, [dostęp: 05.11.2015].

59 Od 1 września 2017 roku rejestracja grup producentów rolnych następuje w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, <<http://www.arimr.gov.pl/grupy-i-organizacje-producentow/rejestry-prowadzone-przez-arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych.html>>, [dostęp: 12.12.2017].

60 Zob. KRS, <<http://krs.org.pl>>, [dostęp: 05.11.2015].

61 Tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 21 ze zm.

62 Dz. U. Nr 163, poz. 1014.

kontraktacji. Właśnie możliwość m.in. podpisywania przez grupę producentów rolnych, w tym prowadzoną w formie spółdzielni, umów kontraktacji wskazuje na związek z gospodarstwem rolnym członków.

Nowelizacja ustawy Prawo spółdzielcze wprowadziła także uproszczenia w zakresie funkcjonowania odnoszące się do działania rady nadzorczej. W spółdzielczych grupach producentów rolnych oraz w spółdzielni produkcji rolnej, w której liczba członków nie przekracza dziesięciu, nie powołuje się rady, o ile statut nie stanowi inaczej. W tym przypadku kompetencje rady wykonuje walne zgromadzenie członków. Wspomniane zmiany ustawy Prawo spółdzielcze związane były z funkcjonowaniem grup producentów i wprowadzeniem ułatwień w zakresie wyboru spółdzielni jako formy prawnej ich tworzenia.

Do rozwoju spółdzielczych grup producentów rolnych przyczyniła się ustawa z 9 września 2000 r. o grupach producentów rolnych⁶³, a ostatnio postanowienia rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania, wypłaty oraz zwrotu pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie grup producentów i organizacji producentów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020⁶⁴. O kolejności przysługiwania pomocy unijnej dla grup decyduje suma uzyskanych punktów przyznanych na podstawie następujących kryteriów wyboru: np. grupa jest zorganizowana w formie spółdzielni (3 pkt)⁶⁵; grupa zrzesza producentów w kategoriach np. produkty wysokiej jakości lub świnie żywe, prosięta, warchlaki, mięso wieprzowe: świeże, chłodzone, mrożone, lub bydło żywe: zwierzęta rzeźne lub hodowlane (3 pkt); w skład grupy wchodzi co najmniej 10 członków (4 pkt, a za każdego kolejnego członka grupy 0,2 pkt). Spółdzielnie w odróżnieniu od spółki z o.o. zrzeszają z reguły dużą liczbę członków, szczególnie w przypadku tych tworzonych przez producentów rolnych trzody chlewnej. Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że to właśnie spółdzielnie są formą najbardziej

63 Dz. U. z 2000, Nr 88, poz. 983 ze zm.

64 Dz. U. poz. 1284.

65 Takie regulacje prawne przyczynią się do większej popularności spółdzielczych grup producentów rolnych zrzeszających coraz większą liczbę producentów rolnych. Przykładowo w Wielkopolsce w październiku i listopadzie 2016 r. do rejestru grup wpisanych zostało łącznie ponad 30 nowych spółdzielczych grup producentów rolnych (żadnej spółki), podobnie w województwie łódzkim (ponad 30 nowych spółdzielczych grup), w województwie opolskim 6 spółdzielni (a dwie grupy w formie spółki), 5 nowych spółdzielczych grup w województwie podkarpackim. Rejestr grup producentów rolnych, Agencja Rynku Rolnego, <<http://www.arr.gov.pl/organizacje-producentow/4730-rejestr-grup-producentow-rolnych>>, [dostęp: 12.15.2016].

przyjazną dla tworzenia grupy producentów rolnych. Spółdzielnie zrzeszające producentów rolnych są popularne w wielu krajach Unii Europejskiej.

W naszym ustawodawstwie występują odrębne regulacje prawne dotyczące Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych. Według art. 138 ustawy Prawo spółdzielcze przedmiotem działalności rolniczej spółdzielni produkcyjnej (RSP) jest prowadzenie wspólnego gospodarstwa rolnego oraz działalność na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków. Spółdzielnia może również prowadzić inną działalność gospodarczą. Ustawodawca, wymieniając dwa podstawowe typy aktywności tego rodzaju spółdzielni, użył łącznika „oraz”. Wydaje się, że bardziej zasadna jest interpretacja celowościowa – RSP prowadzi wspólne gospodarstwo rolne, ale może także prowadzić działalność na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków. Taka wykładnia ma także uzasadnienie w genezie tych podmiotów. Otóż zakładane były one po to, aby zajmować się właśnie prowadzeniem gospodarstwa rolnego powstałego z reguły z gruntów rolnych stanowiących wkład członkowski.

Warto także wspomnieć o projekcie ustawy o spółdzielniach rolników z 2016⁶⁶. Wskazuje ona, że spółdzielnia rolników jest dobrowolnym zrzeszeniem osób m.in. fizycznych lub prawnych prowadzących gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, lub prowadzących działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, będących producentami produktów rolnych lub grup tych produktów; fizycznych lub prawnych, niebędących rolnikami, prowadzących działalność w zakresie przechowywania, magazynowania, sortowania, pakowania lub przetwarzania produktów rolnych lub grup tych produktów – o zmiennym składzie osobowym i zmiennym kapitale, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą.

Przedmiotem działalności spółdzielni rolników – w świetle projektu – jest prowadzenie działalności gospodarczej na rzecz członków spółdzielni rolników będących rolnikami w zakresie: m.in. planowania przez nich produkcji produktów lub grup produktów i dostosowywania jej do warunków rynkowych ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości; koncentracji podaży oraz organizowania sprzedaży produktów lub grup produktów

66 *Rządowy projekt ustawy o spółdzielniach rolników. Druk sejmowy numer 1425*, <<http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1425>>, [dostęp 01.06.2017]. Zob. też *Uwagi Sądu Najwyższego do rządowego projektu ustawy o spółdzielniach rolników. Druk sejmowy numer 1425*, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/96E032C5372E5367C125811E00490263/%24File/1425-003.pdf>>, [dostęp: 01.06.2017]. *Uwagi Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej do rządowego projektu ustawy o spółdzielniach rolników*, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/056DAC7807A2053AC12580FE0049EF7F/%24File/1425-001.pdf>>, [dostęp: 01.06.2017].

wyprodukowanych przez rolników; koncentracji popytu oraz organizowania zakupu niezbędnych rolnikom środków do produkcji produktów lub grup produktów; sprzedaży produktów lub grup produktów, wyprodukowanych przez jej członków będących rolnikami.

W uzasadnieniu do projektu zostało zaznaczone, że „Celem jest opracowanie przepisów, które w sposób kompleksowy będą regulowały zasady i sposób funkcjonowania spółdzielni stricte rolniczych, przez stworzenie zachęt do powoływania przez rolników tego typu podmiotów, a także lepszych warunków ekonomicznych do prowadzenia przez nich działalności. Zachęty, o których mowa, to w szczególności wyłączenie podmiotów, które uzyskały status spółdzielni rolników, z określonych obowiązków fiskalnych⁶⁷.

Analizowany projekt przewiduje np. preferencje podatkowe. Między innymi stanowi, że zwolnione od podatku od nieruchomości są budynki i budowle lub ich części i zajęte pod nie grunty, stanowiące własność spółdzielni rolników lub ich związku, bądź będące w ich wieczystym użytkowaniu, wykorzystywane na działalność określoną w art. 6 § 1 i 2 ustawy o spółdzielniach rolników. Projekt ustawy przewiduje także preferencje w podatku dochodowym od osób fizycznych⁶⁸.

Warto także wspomnieć o wprowadzeniu do ustawy z 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii⁶⁹ definicji spółdzielni energetycznej. Ta ustawa stanowi, że jest to spółdzielnia w rozumieniu ustawy z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, której przedmiotem działalności jest wytwarzanie: (a) energii elektrycznej w instalacjach odnawialnego źródła energii o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej nie większej niż 10 MW, (b) biogazu w instalacjach odnawialnego źródła energii o rocznej wydajności nie większej niż 40 mln m³ lub (c) ciepła w instalacjach odnawialnego źródła energii o łącznej mocy osiągalnej w skojarzeniu nie większej niż 30 MW, oraz równoważenie zapotrzebowania, dystrybucji lub obrotu energii elektrycznej, biogazu lub ciepła na potrzeby własne spółdzielni energetycznej i jej członków, przyłączonych do zdefiniowanej obszarowo sieci dystrybucyjnej elektroenergetycznej o napięciu niższym niż 110 kV lub dystrybucyjnej gazowej lub sieci ciepłowniczej, na obszarze gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich w rozumieniu przepisów o statystyce publicznej. Taki rodzaj spółdzielni może być tworzony także przez producentów rolnych celem budowy biogazowni wykorzystujących produkty rolne albo produkty uboczne z prowadzonej działalności rolniczej.

67 Uzasadnienie projektu ustawy o spółdzielniach..., op. cit.

68 *Rządowy projekt ustawy...*, op. cit.

69 Dz. U. poz. 478 ze zm.

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania potwierdziły duże znaczenie spółdzielni rolniczych w krajach Europy Zachodniej, wykazały także dwustronną zależność, tj. z jednej strony wpływ Unii Europejskiej, a szczególnie Wspólnej Polityki Rolnej, na rozwój spółdzielczości, z drugiej zaś, spółdzielczość jest jednym z instrumentów realizacji celów Wspólnej Polityki Rolnej. Powstanie EWG i konieczność realizacji celów WPR przyczyniły się do rozwoju spółdzielczości. Niezwykle istotne jest bowiem wspólne działanie producentów rolnych, przyczyniające się do większej konkurencyjności, wyższych dochodów, modernizacji prowadzonej działalności, stabilizacji rynków, zapewnienia ilościowego i jakościowego bezpieczeństwa żywności. Dzięki obniżeniu kosztów, poszerzeniu działalności o przetwórstwo konsumenci mogą liczyć na niższe ceny. Wspólna Polityka Rolna ma także wpływ na zróżnicowanie działalności spółdzielni. Aby zwiększyć dochody rolników i ich udział w łańcuchu dostaw, spółdzielnie poszerzają swój przedmiot działalności o przetwórstwo czy też nabywają udziały w spółkach.

Poza tym wielu ustawodawców krajowych stara się wprowadzić instrumenty, które mają wpływ na rozwój spółdzielczości. We Francji przyczyniły się tego rozbudowane regulacje dotyczące spółdzielni rolniczych w *Code Rural* (na uwagę zasługuje szeroka definicja spółdzielni rolników). Występują także preferencje podatkowe. Ustawodawca włoski i niemiecki starali się wprowadzać uproszczenia w zakresie zakładania i funkcjonowania spółdzielni rolniczych.

Polska spółdzielczość, zwłaszcza rolnicza, której prekursorem był Stanisław Staszic, ma długą historię. Nie ulega jednak wątpliwości, że jednym z czynników wpływających na jej rozwój w XXI wieku było wstąpienie do Unii Europejskiej i możliwość korzystania z funduszy unijnych. Niemniej trudno będzie w Polsce zbudować tak stabilną spółdzielczość, jaka funkcjonuje w Niemczech, Francji, Danii czy Włoszech. W państwach „starej” Unii Europejskiej ma ona ugruntowaną pozycję w rolnictwie, a regulacje prawne od lat sprzyjają jej rozwojowi.

Ustawodawca polski stara się ułatwić tworzenie i funkcjonowanie spółdzielni, wprowadzając stopniowo zmiany do różnych ustaw. Taka droga legislacyjna ma jednak charakter niejako doraźny i nie rozwiązuje problemów w sposób kompleksowy. Niemniej, pozytywnie ocenić należy przepisy wspierające rozwój spółdzielczych grup producentów rolnych, ustawę o spółdzielniach socjalnych oraz projekt ustawy o spółdzielniach rolników.

Przejęcie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej na podstawie decyzji administracyjnej Komisji Nadzoru Finansowego

Takeover of Corporative Savings and Credit Unions According to Administrative Decision of the Polish Financial Supervision Authority

The decision to take a cooperative savings and credit union over is one of the furthest measures taken by the Polish Financial Supervision Authority. It is aimed at ensuring the security of the funds held in this union and the stable management of its activity in the event of a deterioration of the financial situation of this fund. It is a significant interference of the authorities in the freedom, especially in the freedoms to conduct business activity by the credit union. The paper presents the conditions that must be fulfilled to adopt a decision on the takeover of a cooperative savings and credit union by the Polish Financial Supervision Authority. Further phases of the procedure of issuing such decision and its legal consequences for both the members of the union and its employees, clients and contractors are also explained.

Dariusz Duda

magister prawa

1. Przejęcie jako jeden z trybów łączenia przedsiębiorców

Swoboda działalności gospodarczej umożliwia, przy uwzględnieniu ograniczeń ustawowych, realizację swoich celów w obszarze działalności gospodarczej z wykorzystaniem różnorodnych form organizacyjnych. Wybór konkretnej formy prowadzenia działalności gospodarczej zależy od przyjętego celu podejmowanych przedsięwzięć. Zawsze jednak swoboda działalności gospodarczej oznacza między innymi swobodną wolę co do jej podjęcia, określenia zakresu działań jak i dysponowania majątkiem.

Swobodą tą objęte są także procesy transformacji w tym m.in.

łączenie a także likwidacja podmiotów posiadających osobowość prawną. Cel i sposób połączenia pozostają, co do zasady, poza zakresem działalności organów administracji.

Do najbardziej reprezentatywnych przykładów unormowania procesów łączeniowych przedsiębiorców należy zaliczyć regulacje dotyczące łączenia spółek handlowych przewidziane w kodeksie spółek handlowych¹.

Na gruncie prawa spółek łączenie jest definiowane jako utworzenie nowej spółki albo przeniesienie całego majątku na spółkę istniejącą, w skład których wejdą składniki majątkowe i wszyscy współnicy spółek uczestniczących w łączeniu².

Połączenie spółek może zostać dokonane przez przeniesienie całego majątku spółki przejmowanej na inną spółkę (przejmującą) za udziały lub akcje, które spółka przejmująca wydaje współnikom spółki przejmowanej – łączenie się przez przejęcie lub przez zawiązanie nowej spółki kapitałowej, na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek za udziały lub akcje nowej spółki – łączenie się przez zawiązanie nowej spółki (art. 492 k. s. h.).

Istotą łączenia spółek jest to, że co najmniej jedna spółka przestaje istnieć. W przypadku inkorporacji przestaje istnieć co najmniej jedna spółka podlegająca przejęciu, w przypadku fuzji wszystkie spółki podlegające łączeniu³.

Postępowanie łączeniowe składa się z trzech faz: menedżerskiej, właścicielskiej i sądowej. Możemy je inaczej określić fazą czynności przygotowawczych (dokonywane przez zarządy łączących się spółek), fazą uchwał współników oraz fazą rejestracji i ogłoszenia połączenia⁴.

Połączenie spółek kapitałowych wymaga pisemnego uzgodnienia między łączącymi się podmiotami planu połączenia (art. 498 k.s.h). Plan ten określa m.in. sposób łączenia, stosunek wymiany udziałów lub akcji spółki przejmowanej bądź spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki na udziały lub akcje spółki przejmującej bądź spółki nowo zawiązanej, wysokość ewentualnych dopłat, zasady dotyczące przyznania udziałów albo akcji w spółce przejmującej bądź w spółce nowo zawiązanej.

1 Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (t. j. Dz. U. z 2016 r. z późn.zm. 1578), dalej jako k.s.h.

2 Zob. szerzej Andrzej Szumański w: S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 459-633*, t. IV, Warszawa 2003, s. 169.

3 Zob. A. Witosz, *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, Kraków 2007, s. 13-15.

4 Por. bliżej. A. Szumański, *Łączenie się spółek w świetle kodeksu spółek handlowych*, „Prawo Spółek” nr 3, 2001, s. 19.

Plan połączenia spółek nie zawiera oświadczeń woli łączących się spółek⁵.

Po uzgodnieniu i ogłoszeniu planów podziału decyzję o połączeniu podejmują właściciele – wspólnicy łączących się spółek.

Uchwały w zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia każdej z łączących się spółek podejmowane są większością trzech czwartych głosów, reprezentujących co najmniej połowę kapitału zakładowego (w przypadku spółek publicznych wymagana większość to dwie trzecie głosów), chyba że umowa lub statut spółki przewidują surowsze warunki (art. 506 § 1 i § 2 k.s.h.).

Ostatnia faza procesu łączenia spółek to zgłoszenie połączenia i ogłoszenie połączenia. Wniosek do sądu obejmuje zgłoszenie uchwały o łączeniu spółek. Do czasu wpisania wszystkie spółki łączące się są dalej odrębnymi podmiotami. Następnym składanym wniosku jest zaistnienie dnia połączenia, tj. wpisanie połączenia do rejestru spółki przejmującej albo wpisanie do rejestru spółki nowo zawiązanej (art. 493 § 2 k.s.h.)⁶.

Spółka przejmująca albo spółka nowo zawiązana wstępuje z dniem połączenia we wszystkie prawa i obowiązki spółki przejmowanej albo spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki. Na spółkę przejmującą albo spółkę nowo zawiązaną przechodzą z dniem połączenia w szczególności zezwolenia, koncesje oraz ulgi, które zostały przyznane spółce przejmowanej albo którejkolwiek ze spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki, chyba że ustawa lub decyzja o udzieleniu zezwolenia, koncesji lub ulgi stanowi inaczej (art. 494 k.s.h.). Zasada ta dotyczy także przejęcia długów, tak więc zbędne jest uzyskiwanie zgody wierzycieli na ich przejęcie⁷.

Ze względu na charakter zmian powodujący w wielu przypadkach zmianę storn zobowiązań zarówno po stronie wierzyciela, jak i dłużnika, wierzyciele łączących się podmiotów zachowują szczególne uprawnienia co do możliwości zaspokojenia lub zabezpieczenia swoich należności z majątku nowopowstałej spółki czy też z majątku spółki przejmującej. Wiąże się z tym wymóg zarządzania przez spółkę przejmującą albo nowo zawiązaną oddzielnie majątkami każdej z połączonych spółek, możliwość zgłoszenia wierzytelności przez wierzycieli oraz odpowiedzialność organów spółki sukcesorki za prowadzenie odrębnego zarządu (art. 495 i art. 496 k.s.h.)

Podobny tryb łączenia przewidziany jest przy połączeniu spółdzielni. Następuje ono na mocy uchwał walnych zgromadzeń łączących się spółdzielni

5 A. Koch, J. Napierała, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2011, s. 509.

6 Zob. A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. II, *Komentarz do art. 301-633 k.s.h.*, wyd. 12, Warszawa 2015, s. 1109.

7 Szerzej: A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek: zarys*, Warszawa 1999, s. 249.

podjętych kwalifikowaną większością 2/3 głosów (art. 96 pr. spółdz.⁸). Zachowanie *quorum* przy podejmowaniu uchwał ma na celu uzyskanie zgody rzeczywistej większości członków spółdzielni lub ich przedstawicieli⁹. Identyfikacyjny jest również skutek połączenia w zakresie praw majątkowych. Wskutek połączenia majątek spółdzielni przejętej przechodzi na spółdzielnię przejmującą, a wierzyciele i dłużnicy pierwszej stają się wierzycielami i dłużnikami drugiej (art. 101 pr. spółdz.).

Połączenie spółek (albo spółdzielni) nie może pogarszać pozycji prawnej współników (albo członków spółdzielni). Dotychczasowi udziałowcy posiadają w nowopowstałym podmiocie prawa co najmniej równoważne¹⁰.

2. Kompetencje Komisji Nadzoru Finansowego w zakresie łączenia instytucji kredytowych

Legalność i zgodność z regulacjami ustawowymi łączenia spółek kapitałowych oraz spółdzielni podlega kontroli sądowej. W wyjątkowych sytuacjach proces łączenia może zostać zniweczony poprzez sprzeciw organu koncesyjnego. Dotyczy to przede wszystkim instytucji kredytowych. Zadania organu koncesyjnego pełni w Polsce Komisja Nadzoru Finansowego¹¹.

Komisja Nadzoru Finansowego jest centralnym organem administracji publicznej¹² i realizuje ustawowe zadania wobec podmiotów funkcjonujących na rynku finansowym w całym państwie. Celem nadzoru nad rynkiem finansowym jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania tego rynku, jego stabilności, bezpieczeństwa oraz przejrzystości, zaufania do rynku finansowego, a także zapewnienie ochrony interesów uczestników tego rynku, (art. 2 u.n.r.f).

KNF odmawia wydania zezwolenia jeżeli połączenie prowadziłoby do naruszenia przepisów prawa, interesów klientów instytucji finansowych biorących udział w połączeniu, zagrażałoby bezpieczeństwu gromadzonych w tych instytucjach środków albo mogłoby ono okazać się niekorzystne dla ostrożnego i stabilnego zarządzania działalnością instytucji kredytowych

8 Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 21 z późn.zm.), dalej jako pr. spółdz.).

9 H. Cioch, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2011, s. 87.

10 Antoni Witosz w: *Prawo Spółek kapitałowych*, t. XVIIb, red. S. Sołtyśński, Warszawa 2010, s. 956.

11 Art. 4 ust. 1 Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (tj. Dz. U. z 2012 r. poz. 1149 z późn.zm.), dalej jako u.n.r.f. w związku z art. 34 ustawy z dnia 29 sierpnia 1998 r. Prawo bankowe (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 1988 z późn.zm.), dalej jako pr. bank.

12 Postanowienie NSA z dnia 14 grudnia 2011 r. II GSK 1649/11, n. publ.

podlegających łączeniu (art. 124 Prawa Bankowego oraz art. 74a ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych¹³).

Pomimo generalnej zasady swobody podmiotów w zakresie łączenia się polskie prawo umożliwia w szczegółowo określonych sytuacjach przeprowadzenie połączenia na drodze decyzji administracyjnej. Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych przewiduje możliwość sukcesji praw i obowiązków przysługujących spółdzielczej kasie na rzecz innej kasy lub banku krajowego na drodze decyzji Komisji Nadzoru Finansowego.

Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa to spółdzielnia nie będąca bankiem, której celem jest gromadzenie środków pieniężnych, udzielanie pożyczek i kredytów, przeprowadzanie rozliczeń finansowych oraz pośredniczenie przy zawieraniu umów ubezpieczenia wyłącznie dla swoich członków (art. 2 i art. 3 u. o skok). Członkami kasy mogą być osoby fizyczne połączone więzią o charakterze zawodowym lub organizacyjnym, w szczególności: pracownicy zatrudnieni w jednym lub kilku zakładach pracy czy też osoby należące do tej samej organizacji społecznej lub zawodowej (art. 10 ust 1 u. o skok).

Na rynku działa obecnie jedynie około 40 tego typu instytucji. Stanowią one niewielką część rynku finansowego w Polsce. Pomimo tego, kwestia stabilności funkcjonowania skok i ewentualnego ich przejęcia przez inny podmiot dotyczy ponad 1,9 mln osób korzystających z usług systemu kas, a tym samym będących ich właścicielami (udziałowcami)¹⁴.

Decyzja o przejściu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej jest jednym ze środków nadzorczych możliwym do zastosowania przez KNF w ramach postępowania naprawczego (najdalej idącym). Stanowi ona rodzaj typowej decyzji administracyjnej¹⁵. Zasada proporcjonalności w odniesieniu do stosowania przez organ publiczny środków nadzorczych nakazuje, aby,

13 Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tj. Dz. U. z 2013 r. poz. 1450 z późn.zm.), dalej jako u. o skok.

14 SKOK w liczbach, <URL= <http://www.skok.pl/o-skok/skok-w-liczbach>, [dostęp: 25.05.2017].

15 Decyzją administracyjną jest jednostronne rozstrzygnięcie organu administracji państwowej o wiążących konsekwencjach obowiązującej normy prawnej dla indywidualnie określonego podmiotu i konkretnej sprawy, podjętej przez organ w sferze stosunków zewnętrznych (wyrok z dnia 22 września 1983 r., SA/Wr 367/83 ONSA 1983, nr 2, poz. 75, s. 183), szerzej: B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2016, s. 268 i nn. oraz Z. Kmieciak, *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądownoadministracyjne*, Warszawa 2017, s. 165 i n.

w przypadku możliwości skutecznego osiągnięcia celu publicznego przy zastosowaniu środków o różnym stopniu restrykcyjności, zastosować środek mniej uciążliwy¹⁶. Zatem z zasady proporcjonalności bezpośrednio wyprowadza się zasadę stopniowania środków nadzorczych. Szczególnie zasada ta dotyczy najbardziej represyjnych środków nadzorczych, których zastosowanie pozbawi kasę samodzielności¹⁷. Powinien być stosowany jedynie w przypadku dalszego pogarszania się sytuacji kasy pomimo wprowadzanego postępowania naprawczego.

3. Etapy postępowania w sprawie przejęcia spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej na podstawie decyzji KNF

Przesłanki wszczęcia postępowania w sprawie przejęcia spółdzielczej kasy oszczędnościowo-rozliczeniowej określa art. 74c u. o skok.

Zgodnie z art. 74c ust. 1 u. o skok kasa jest zobowiązana bezzwłocznie poinformować Komisję Nadzoru Finansowego, Bankowy Fundusz Gwarancyjny¹⁸ i Kasę Krajową¹⁹ w przypadku, gdy strata bilansowa kasy spowoduje obniżenie wyrażonego procentowo stosunku funduszy własnych do wartości aktywów poniżej 1%.

W przypadku gdy Kasa Krajowa odmówi udzielenia pomocy z funduszu stabilizacyjnego, Komisja Nadzoru Finansowego może podjąć decyzję o przejęciu kasy albo o przejęciu wybranych praw majątkowych lub wybranych zobowiązań kasy przez inną kasę, za zgodą kasy przejmującej.

16 Konrad Kohutek w: *Prawo bankowe. Komentarz*, t. II, red. F. Zoll, Kraków 2005, s. 502.

17 W. Skorosz, *Stosowanie przez Komisję Nadzoru Finansowego środków nadzorczych względem spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych*, LEX/el. 2017, nr 158885.

18 Bankowy Fundusz Gwarancyjny to osoba prawna działająca na podstawie Ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym tj. Dz. U. z 2014 poz. 1866 z późn.zm., dalej jako ustawa o BFK, podejmująca działania na rzecz stabilności krajowego systemu finansowego, w szczególności poprzez zapewnienie funkcjonowania obowiązkowemu systemowi gwarantowania depozytów oraz przeprowadzanie przymusowej restrukturyzacji.

19 Kasa Krajowa (Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa) to spółdzielnia osób prawnych, której celem jest zapewnienie stabilności finansowej skok, a w szczególności udzielanie kasom wsparcia finansowego ze środków funduszu stabilizacyjnego, oraz sprawowanie kontroli nad kasami dla zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonych w nich oszczędności oraz zgodności działalności kas z przepisami prawa. Regulacje dotyczące działalności Kasy Krajowej zawarte są w art. 51-59 ustawy o skok.

Decyzja o przejściu kasy albo o przejściu wybranych praw majątkowych lub wybranych zobowiązań kasy przez inną kasę może zostać podjęta przez Komisję Nadzoru Finansowego, jeżeli w wyniku przejścia wyrażony procentowo stosunek funduszy własnych do wartości aktywów kasy przejmującej po przejściu kasy albo po przejściu wybranych praw majątkowych lub wybranych zobowiązań kasy nie obniży się poniżej poziomu 1%. Tak niski stopień pokrycia ogółu aktywów własnymi funduszami oznacza w istocie, że kasa prawie całość swojego aktualnego majątku finansuje ze źródeł zewnętrznych, a więc środkami podlegającymi zwrotowi, co w najwyższym stopniu zagraża stabilności, płynności, a w konsekwencji dalszemu istnieniu przedsiębiorstwa. Poza tym, opisana wyżej sytuacja stanowi naruszenie art. 24 ust. 1 u. o skok, zgodnie z którym właśnie w celu „zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego” skok są obowiązane posiadać fundusze własne, dostosowane do rozmiaru prowadzonej działalności. Nie ulega wątpliwości, że wysokość tych funduszy na poziomie poniżej 1% aktywów warunku tego nie spełnia²⁰.

W przypadku braku zgody innej kasy na przejście kasy lub braku możliwości przejścia kasy przez inną kasę, Komisja Nadzoru Finansowego, uwzględniając potrzebę ochrony stabilności rynku finansowego i bezpieczeństwa środków zgromadzonych na rachunkach kasy, może podjąć decyzję o przejściu kasy albo o przejściu wybranych praw majątkowych lub wybranych zobowiązań kasy przez bank krajowy za jego zgodą, albo decyzję o likwidacji kasy.

Rozpatrując etapy przejścia spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej możemy wyróżnić, podobnie jak przy łączeniu spółek kapitałowych, określone fazy postępowania tj.:

1. fazę przygotowawczą
2. fazę decyzyjną
3. fazę rejestracji i ogłoszenia połączenia²¹ (sądową).

Ze względu na tryb postępowania mają one odmienny charakter. Na uwagę zasługuje w szczególności brak udziału w procesie połączenia organów przejmowanej kasy.

Ad.1

Faza przygotowawcza (zwana również fazą menadżerską)²², kluczowa dla połączenia spółek kapitałowych i spółdzielni, w przypadku przejścia spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przez inny podmiot ogranicza się

20 J. Szela, *Restrukturyzacja spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych*, LEX/el, 2017 nr 210513.

21 Szerzej: A. Witosz, *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, red. A. Kidyba, Warszawa 2013, s. 94.

22 Zob.: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objaśnienia*, Zakamycze 2004, s. 908.

do weryfikacji spełnienia warunków ustawowych określonych w art. 74c u. o skok.

Komisja Nadzoru Finansowego sprawdza, czy Kasa Krajowa podjęła decyzję o udzieleniu pomocy ze środków funduszu stabilizacyjnego funkcjonującego na podstawie art. 55 u. o skok. Kasa Krajowa podejmuje decyzję o ewentualnej pomocy w ciągu 14 dni od poinformowania o przekroczeniu przez skok ostatniego przewidzianego prawem progu ostrożnościowego. Przyznana pomoc musi zapewnić kasie-beneficjentowi przywrócenie relacji funduszy własnych do aktywów co najmniej do poziomu 1% (art. 74c ust. 2 u. o skok). Pomoc może być przyznana bezzwrotnie lub przyjąć formę kredytu stabilizacyjnego. W przypadku pomocy zwrotnej uzyskane środki muszą ponadto spełniać dodatkowe wymogi charakterystyczne dla zobowiązań podporządkowanych określone w ustawie (art. 24 ust 3 pkt 4 lit a u. o skok) – m.in. termin ich spłaty powinien być co najmniej pięcioletni, a w razie upadłości będą podlegać zwrotowi w ostatniej kolejności.

W przypadku odmowy udzielenia wsparcia Komisja poszukuje zainteresowanych przejęciem podmiotów. W pierwszej kolejności potencjalny podmiot przejmujący poszukiwany jest wśród innych spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, a przy braku zainteresowania wśród banków krajowych. Każdorazowo KNF sprawdza, czy instytucja przejmująca spełnia wymogi organizacyjne i finansowe gwarantujące stabilność rynku finansowego i bezpieczeństwa środków zgromadzonych na rachunkach w kasie, a także realizację innych wartości chronionych nadzorem nad podmiotami sektora skok oraz bankami, w tym uwzględnia dobro kasy i jej członków.

Komisja bada również zakres zgody przejmującego oraz w przypadku gdy wartość przejmowanych praw majątkowych jest niższa niż wartość przejmowanych zobowiązań kasy, decyzję Bankowego Funduszu Gwarancyjnego odnośnie udzielenia wsparcia (art. 20g ust. 2 pkt 4 ust. o BFG).

Ad.2

Decyzja KNF o przejęciu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przez inną kasę lub bank krajowy zastępuje uchwały członków tej kasy. Do podjęcia decyzji nie jest potrzebna zgoda podmiotu przejmowanego. Tak więc dla przejęcia kasy przez inną kasę lub przez bank krajowy wystarcza zgoda jednej z biorących w połączeniu instytucji – podmiotu przejmującego. Wola członków kasy przejmowanej nie ma znaczenia na tym etapie procesu nadzoru.

Decyzja określa m.in. datę od której podmiot przejmujący obejmuje zarząd majątkiem kasy przejmowanej, datę i tryb przejęcia.

Rada nadzorcza skok może, na podstawie art. 74c ust. 8 u. o skok, wnieść skargę do sądu administracyjnego, co jednak nie wstrzymuje samego procesu przejęcia. Rada nadzorcza nie może zwrócić się do KNF w wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Nawet ewentualne uznanie przez sąd

zasadności skargi rady na decyzję KNF o przejęciu skok albo jej wybranych praw majątkowych lub zobowiązań nie zapobiegnie przejęciu. Sąd może w takim wypadku jedynie orzec co najwyżej, że KNF wydała swoją decyzję z naruszeniem prawa – nie ma zaś możliwości uchylenia tej decyzji albo stwierdzenia jej nieważności. Tym samym, decyzja KNF w sprawie przejęcia skok – nawet skutecznie zaskarżona do sądu – jest w praktyce właściwie nieodwracalna²³.

Ad. 3

Przejmujący (bank lub spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa) zgłasza do właściwego rejestru sądowego przejęcie kasy wraz ze sprawozdaniem zbadanym przez uprawniony do tego podmiot. Decyzja KNF jest podstawą do wykreślenia przejmowanej spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej z KRS. Informacji o przejęciu skok nie umieszcza się natomiast w KRS podmiotu przejmującego.

4. Skutki prawne decyzji o przejęciu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej

Głównymi skutkami prawnymi wydania przez KNF decyzji o przejęciu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej są:

1. sukcesja uniwersalna w zakresie praw i obowiązków z obszaru prawa cywilnego (w tym prawa pracy) i administracyjnego;
2. przejęcie zarządu nad majątkiem przejmowanej kasy;
3. nabycie praw członkowskich w kasie przejmującej przez członków kasy przejmowanej.

Ad.1

Z dniem przejęcia przejmujący (kasa albo bank krajowy) wchodzi we wszystkie prawa i obowiązki kasy przejmowanej, a w przypadku przejęcia wybranych praw majątkowych lub wybranych zobowiązań, następstwo prawne ogranicza się do przejmowanych praw majątkowych i zobowiązań. (art. 74i pkt 2 u. o skok). Stosunek następstwa prawnego zachodzi pomiędzy poprzednikiem, którego byt prawny ustaje, a nabywcą praw i obowiązków (sukcesorem uniwersalnym)²⁴. Dla zaistnienia skutków w postaci sukcesji uniwersalnej nie są potrzebne żadne dodatkowe czynności poza wydaną decyzją. W szczególności nie jest wymagana zgoda wierzycieli kasy.

23 J. Szelaąg, *Restrukturyzacja...*, op. cit., LEX/el, 2017 nr 210513.

24 Zob.: *Prawo spółek handlowych*, red. A. Koch, J. Napierała, Warszawa 2015, s. 514.

Sukcesja generalna obejmuje również swoim zasięgiem następstwo administracyjnoprawne. Z dniem przejścia na podmiot przejmujący przechodzą zezwolenia, koncesje oraz ulgi podmiotu przejmowanego²⁵.

Podmiot przejmujący dwukrotnie ogłasza w dziennikach o zasięgu ogólnopolskim i w Monitorze Spółdzielczym decyzję o przejściu kasy oraz wzywa wierzycieli tej kasy do zgłoszenia roszczeń w terminie miesiąca od daty ostatniego ogłoszenia. Obowiązek ten nie dotyczy wierzycieli z tytułu rachunków. W przypadku braku zgłoszenia roszczenia przez wierzyciela przejmowanej kasy wierzytelność nie przysługuje w stosunku do kasy lub banku krajowego przejmującego.

Ad. 2

Z dniem określonym w decyzji KNF o przejściu kasy zarząd albo zarządca komisaryczny przejmowanej kasy ulegają rozwiązaniu, a kompetencje innych jej organów zostają zawieszane. Kasa albo bank krajowy przejmujący obejmuje zarząd majątkiem przejmowanej kasy w zakresie określonym decyzją. Jednocześnie wygasają prokury i pełnomocnictwa udzielone przez przejętą kasę. Do dnia przejścia kasa prowadzi działalność i oferuje usługi swoim członkom w pełnym dotychczasowym zakresie.

Przejęcie skok następuje bez zgody, a często wbrew woli kasy. Ustawa o skok ogranicza możliwość dysponowania majątkiem przejmowanej kasy przed przekazaniem zarządu instytucji przejmującej. W szczególności za bezskuteczne uznane są czynności prawne dokonane przez kasę w przeciągu roku przed dniem wydania decyzji o przejściu, o ile zostały dokonane nieodpłatnie albo odpłatnie, jednak wartość świadczenia kasy przewyższa w rażąco sposób wartość świadczenia otrzymanego przez skok, obciążenia majątku w przypadku gdy kasa nie była dłużnikiem osobistym zabezpieczonego wierzyciela i nie otrzymała w związku z obciążeniem żadnego świadczenia.

Ad.3

Członkowie skok są jednocześnie jej właścicielami jak i klientami. Ich sytuacja uzależniona od charakteru wiążącego ich stosunku prawnego oraz formy prawnej podmiotu przejmującego.

W przypadku przejścia spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przez inną kasę członkowie, którzy w chwili połączenia należeli do kasy przejmowanej, stają się członkami kasy przejmującej. Wpłaty na udziały wpisuje się członkom spółdzielni przejmowanej w takiej wysokości, jaka wynika z ustalonej w sprawozdaniu finansowym kwoty przejętego funduszu udziałowego (art. 100 pr. spółdz. w związku z art. 74c ust. 14 u. o skok). Nie stosuje

25 Szerzej zob.: A. Witosz, *Łączenie się i podział spółek w kodeksie spółek handlowych. Omówienia, wzory, przepisy, wskazówki praktyczne*, Bydgoszcz-Katowice 2002, s. 31.

się wówczas przepisów o konieczności istnienia więzi o charakterze zawodowym lub organizacyjnym pomiędzy członkami i wykreślenia członka kasy w przypadku jej ustania. Tak więc sytuacja członka skok nie ulega żadnej zmianie w stosunku do istniejącej przed przejęciem.

Odmiennie kształtuje się sytuacja członka kasy w przypadku przejęcia jej przez bank krajowy. Przede wszystkim członkowie kasy zachowują wszelkie prawa i obowiązki przysługujące im jako klientom instytucji finansowej. Z drugiej strony połączenie przez przejęcie powinno skutkować przeniesieniem całego majątku podmiotu przejmowanego na spółkę (przejmującą) w zamian za akcje spółki przejmującej. Członkowie skok nie stają się jednak akcjonariuszami banku przejmującego. Ustawa o skok nie przewiduje żadnej rekompensaty dla członków przejmowanej instytucji w zamian za przeniesienie majątku na bank. Fundusze własne przejmowanej kasy przeznacza się w pierwszej kolejności na pokrycie strat bilansowych tej kasy. Po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wierzycieli przejętej kasy z jej majątku, kasa albo bank krajowy przejmujący dokonuje wypłat członkom przejętej kasy z jej pozostałego majątku w proporcji do funduszu udziałowego przejmowanej kasy ustalonego na dzień przejęcia (art. 74i ust 7 u. o skok). Przy przejęciu kasy na mocy decyzji administracyjnej wypłaty takie są praktycznie niemożliwe. Decyzja KNF jest podejmowana w sytuacji braku przez kasę funduszy własnych (stosunku funduszy własnych do wartości aktywów poniżej 1%). W przypadku przejęcia skok przez bank krajowy nie jest więc zachowana zasada zachowania szczególnych uprawnień udziałowców łączących się podmiotów²⁶.

Podsumowanie

Przejęcie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przez inny podmiot na podstawie art. 74c u. o skok jest procesem sformalizowanym. Postępowanie przed KNF sprowadza się do weryfikacji spełnienia warunków formalnych przejęcia przez instytucję wymagającą restrukturyzacji, instytucję przejmującą oraz ustalenia przez organ nadzoru warunków przejęcia. Do podjęcia przez KNF decyzji o przejęciu kasy przez inną kasę lub bank krajowy nie jest wymagana zgoda podmiotu przejmowanego (zastępuje tę zgodę). Na mocy decyzji administracyjnej całość praw i obowiązków podmiotu przejmowanego przechodzi na następcę prawnego. Podobnie jak przy połączeniu spółek handlowych można wyodrębnić określone etapy postępowania w sprawie przejęcia skok, tj. fazę przygotowawczą, fazę decyzyjną oraz fazę rejestracji i ogłoszenia połączenia. Realizacja decyzji o przejęciu skok ma na celu przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa depozytów (w mniejszym stopniu interes właścicieli kasy).

Decyzja o przejęciu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej jest jednym z najdalej idących środków nadzorczych możliwym do

26 A. Witosz, *Łączenie, podział...*, op. cit., s. 95.

zastosowania przez KNF. Podejmowana jest w celu zapewnienia bezpieczeństwa gromadzonych w tych instytucjach środków oraz stabilnego zarządzania działalnością instytucji kredytowych w sytuacji znacznego pogorszenia się sytuacji finansowej nadzorowanej kasy. Realizacja tego nadrzędnego celu jest uzasadnieniem tak znacznej ingerencji administracyjnej organu nadzoru nie tylko w sferę swobody działalności gospodarczej, ale i w stosunki właścicielskie czy też w zakres zawieranych umów cywilnoprawnych.

GLOSÝ

Zasiedzenie własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste. Glosa do uchwały Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2016 r., III CZP 57/16

Usucaption of Land Subject to Usufruct – Gloss to the Resolution of the Seven Judges of the Supreme Court of 9 December 2016, III CZP 57/16

In its resolution adopted by vote, the Supreme Court stated that a title to real estate used under usufruct may be acquired as a result of usucaption. This position is justified in the light of the character of legal relationships adopted in the science of civil law which are encountered with respect to the establishment of usufruct. The analysis of such legal relationships leads to the conclusion that an owner of real estate is entitled to make a vindication claim against an autonomous possessor also if real estate is used under usufruct. The failure to execute the claim for a term specified in the Act leads to the acquisition of the title to real estate by the autonomous possessor through usucaption. As a result of the acquisition of real estate by an autonomous possessor, the usufruct thereto expires, because such a right may exist only on real estate owned by the State Treasury or local government entities. The acquirer of real estate will be obliged to pay remuneration to a usufructuary for any buildings contributed or purchased by the usufructuary. The usucaption of real estate subject to usufruct, however, will not be possible, if a separate title to units has been established in the building located thereon.

Dominik Bierecki

*doktor nauk prawnych
Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku*

I. Wprowadzenie

Głosowana uchwała Składu Siedmiu Sędziów SN z dnia 9 grudnia 2016 r., III CZP 57/16¹ rozstrzyga sporne w orzecnictwie SN zagadnienie możliwości zasiedzenia własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste². W uchwale tej

- 1 OSNC 2017, nr 5 poz. 51.
- 2 SN dopuścił możliwość zasiedzenia własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste w postanowieniu z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 383/07, OSNC-ZD 2008, nr D

SN, moim zdaniem słusznie, dopuszcza taką możliwość. Wydaje się, że stanowisko, wyrażone w głosowanej uchwale, znajduje uzasadnienie w świetle przyjętego w nauce prawa cywilnego charakteru stosunków prawnych, z jakimi mamy do czynienia w przypadku ustanowienia prawa użytkowania wieczystego.

II. Stan faktyczny

Głosowana uchwała SN rozstrzyga zagadnienie prawne: „Czy samoistny posiadacz nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste osobie trzeciej może nabyć własność tej nieruchomości przez zasiedzenie?”, przedstawione przez SN postanowieniem z dnia 6 kwietnia 2016 r., V CSK 414/15, do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu (art. 398¹⁷ k.p.c.³). Przedmiotowa uchwała została wydana na kanwie stanu faktycznego, w którym wnioskodawcy A. D. i J. D. żądali stwierdzenia zasiedzenia nieruchomości, stanowiącej własność Gminy W. Nieruchomość ta była obciążona prawem użytkowania wieczystego na rzecz Spółdzielni „T.” w P., które następnie zostało nabyte przez uczestnika postępowania K.G. W latach pięćdziesiątych XX w. nieruchomość była w posiadaniu samoistnym rodziców jednego z wnioskodawców, a od 10 czerwca 1976 r. w posiadaniu samoistnym wnioskodawców, którzy uprawiali na niej rośliny i usunęli część posadowionej na nieruchomości zabudowy. Uczestnik K. G. nie objął nieruchomości w posiadanie.

III. Komentarz

Przedstawiony stan faktyczny należy rozpatrywać, mając na uwadze charakter stosunków cywilnoprawnych, w których miejsce stron zajmują użytkownik wieczysty oraz właściciel nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste. W nauce prawa cywilnego wskazuje się, że ustanowienie użytkowania wieczystego powoduje, iż właściciel obciążonej nieruchomości oraz uprawniony z tytułu użytkowania wieczystego zajmują stronę w trzech istniejących jednocześnie stosunkach cywilnoprawnych⁴, z których wynikają uprawnienia, mające za przedmiot zachowania względem nieruchomości

poz. 106. Odmienne stanowisko SN wyraził w postanowieniu z dnia 14 marca 2012 r., II CSK 127/11, Legalis. W nauce prawa cywilnego możliwość zasiedzenia gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste dopuszcza P. Bender, *Zasiedzenie prawa własności nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste*, „Rejent” nr 7, 2014, s. 29-51 oraz B. Pawlak, *Nabycie przez zasiedzenie własności nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste*, „Przegląd Sądowy” nr 9, 2013, s. 30-42.

3 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 2014.101 t.j. ze zm.

4 Zob. A. Klein, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego*, Wrocław 1976, s. 15-17, 120-136, 171-172.

(stanowiącej dalszy przedmiot tych stosunków cywilnoprawnych⁵). Stosunki te przybierają różny charakter. Wśród nich występują dwa stosunki cywilnoprawne o charakterze bezwzględnym i jednostronnie zindywidualizowanym oraz jeden tego rodzaju stosunek o charakterze względnym i dwustronnie zindywidualizowanym⁶. Właściciel nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste zajmuje uprawnioną stronę w stanowiącym podstawę dla prawa własności stosunku cywilnoprawnym o charakterze bezwzględnym i jednostronnie zindywidualizowanym. Jednocześnie, wskutek zawarcia umowy o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego, powstaje stosunek cywilnoprawny o charakterze względnym i dwustronnie zindywidualizowanym, który łączy właściciela nieruchomości oraz jej użytkownika wieczystego. Ze stosunku tego wynika prawo użytkowania wieczystego⁷. Stosunek ten ma charakter prawnorzeczowy, jego przedmiotem są uprawnione i obowiązane zachowania stron względem rzeczy. Stosunek ten ma także charakter złożony, obydwie jego strony są wzajemnie uprawnione i zobowiązane. Po stronie użytkownika wieczystego powstaje roszczenie o wydanie nieruchomości do korzystania i obowiązek zapłaty czynszu użytkowania wieczystego, po stronie zaś właściciela powstaje obowiązek znoszenia uprawnionego zachowania użytkownika wieczystego względem nieruchomości i roszczenie o zapłatę czynszu użytkowania wieczystego. Uprawnienie użytkownika wieczystego do korzystania z nieruchomości uniemożliwia podniesienie przez właściciela roszczenia windykacyjnego przeciwko użytkownikowi wieczystemu (art. 222 § 1 k.c.⁸). Względny stosunek cywilnoprawny, łączący właściciela nieruchomości

-
- 5 W nauce prawa cywilnego wyróżnia się jako jeden z elementów stosunku cywilnoprawnego dalszy przedmiot takiego stosunku, którego mianem określa się przedmiot (rzeczy lub prawa) zachowań stron stosunku cywilnoprawnego. Zob. A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1980, s. 165; idem, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego...*, op. cit., s. 76. Potrzeba wyróżnienia przedmiotu stosunku cywilnoprawnego została zakwestionowana przez Stefana Grzybowskiego. Zob. S. Grzybowski w: *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, s. 189.
 - 6 Zob. A. Klein, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego...*, op. cit., s. 15-17, 120-136, 171-172; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa, 2001, s. 108.
 - 7 Zob. A. Klein, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego...*, op. cit., 120-136, 171-172.
 - 8 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 2017.459 t.j. ze zm.

z użytkownikiem wieczystym, stanowi podstawę dla posiadania zależnego nieruchomości przez użytkownika wieczystego⁹.

Stosunek łączący użytkownika wieczystego z właścicielem nieruchomości stanowi również podstawę dla drugiego, wynikającego z umowy o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego, stosunku cywilnoprawnego o charakterze bezwzględny i jednostronnie zindywidualizowanym, w którym użytkownik wieczysty zajmuje stronę uprawnioną i zindywidualizowaną. W stosunku takim, również o charakterze praworzeczowym, nieoznaczony krąg podmiotów prawa cywilnego ma obowiązek zaniechania naruszania możliwości wykonywania przysługującego użytkownikowi wieczystemu prawa¹⁰.

Ochrona właściciela nieruchomości i użytkownika wieczystego przed naruszeniami przysługującym im praw odbywa się w trybie przepisów art. 222 § 1 i 2 k.c. Pierwotny zakres odniesienia tych przepisów stanowi ochrona prawa własności przed pozbawieniem właściciela faktycznego władztwa nad rzeczą lub innego naruszenia przysługującego mu prawa własności. W nauce prawa cywilnego i orzecznictwie SN przyjmuje się jednak, że przepisy art. 222 § 1 i 2 k.c. znajdują zastosowanie w drodze *analogia legis* do ochrony użytkownika wieczystego przed pozbawieniem go faktycznego władztwa nad nieruchomością lub naruszeniem jego prawa w inny sposób¹¹. Wydaje się, że stanowisko takie znajduje uzasadnienie w podobieństwie między bezwzględnymi stosunkami cywilnoprawnymi, których stronami są użytkownik wieczysty i właściciel. Roszczenia windykacyjne i negatoryjne przyznane są użytkownikowi wieczystemu przez ustawę (art. 222 § 1 i 2 k.c.), wynikają jednak

-
- 9 Posiadanie znajdujące swoją podstawę w określonym stosunku cywilnoprawnym, określane jest mianem posiadania prawnego. W nauce prawa cywilnego wyróżnia się kilka kryteriów posiadania, a mianowicie posiadanie prawne i bezprawne, wadliwe i niewadliwe, prawne i bezprawne, w dobrej i złej wierze. Zob. Jacek Gołaczyński w: *System Prawa Prywatnego*, t. III, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2013, s. 78-81. Posiadanie w zakresie użytkowania wieczystego kwalifikuje jako posiadanie zależne Jerzy Ignatowicz w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. Z. Resich, J. Ignatowicz, I. Bielski, Warszawa 1972, s. 722. W nowszej literaturze wskazuje się, że posiadanie w zakresie użytkowania wieczystego należy uznać za odrębną kategorię posiadania, sytuującą się między posiadaniem samoistnym i posiadaniem zależnym. Zob. Jacek Gołaczyński w: *System Prawa Prywatnego*, t. III..., op. cit., s. 78.
- 10 Zob. A. Klein, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego...*, op. cit., 120-136, 171-172.
- 11 Zob. T. Smyczkowski, *Ochrona prawa wieczystego użytkowania*, „Pa-lestra”, 1971, s. 16-17; postanowienie SN z dnia 23 września 2009 r., I CSK 99/09, OSNC – zbiór dodatkowy 2010 nr B, poz. 66.

z bezwzględnego stosunku cywilnoprawnego, w którym użytkownik wieczysty zajmuje stronę uprawnioną. Każde prawo podmiotowe, w tym roszczenie (a więc także roszczenie windykacyjne i negatoryjne) przyznane jest przez normę prawną (w abstrakcyjnym stosunku cywilnoprawnym), jego konkretna postać wynika jednak z łączącego określone podmioty prawa cywilnego konkretnego stosunku cywilnoprawnego. Powstaje tu jednak wątpliwość, czy wymienione roszczenia mogą być również podniesione względem naruszającego prawo użytkowania wieczystego właściciela gruntu. Jeżeli taka sytuacja byłaby możliwa, oznaczałoby to, że również właściciela gruntu obejmuje nieoznaczony krąg podmiotów prawa cywilnego, które w bezwzględnym stosunku cywilnoprawnym mają obowiązek zaniechania naruszeń prawa użytkownika wieczystego¹². Moim zdaniem roszczenie użytkownika wieczystego względem właściciela o wydanie gruntu do korzystania wynika jednak ze względnego, dwustronnie zindywidualizowanego, stosunku cywilnoprawnego łączącego użytkownika wieczystego z właścicielem gruntu. Roszczenie to nie wynika więc wprost z ustawy, jak roszczenie windykacyjne i negatoryjne, ale z umowy o oddanie gruntu w użytkowanie wieczyste (art. 233 k.c.). Wydaje się, że w takiej sytuacji użytkownik wieczysty nie może podnieść przeciwko właścicielowi gruntu roszczenia windykacyjnego lub negatoryjnego¹³.

W zależności od zachowania posiadacza samoistnego gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste, może on nabyć wskutek zasiedzenia albo prawo użytkowania wieczystego, albo prawo własności¹⁴. W pierwszym przypadku będziemy mieć do czynienia z posiadaniem samoistnym gruntu oddanego

12 Ibidem, s. 172.

13 Zarówno właścicielowi, jak i użytkownikowi wieczystemu przysługują również środki ochrony posesoryjnej (art. 343 § 1 i 2, art. 344 § 1 k.c.). Z obydwu tych praw wynikają bowiem uprawnienia do posiadania nieruchomości. Na temat ochrony posiadania zob. M. Warciński, *Ochrona posiadania i służebności gruntowych*, „Prawo w działaniu” nr 15, 2013, s. 223-268.

14 Zob. Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 1975 r., III CZP 63/75, OSNCP 1976, nr 12, poz. 259. Należy tu zaznaczyć, że nabycie przez zasiedzenie prawa własności, a jak się wydaje również odpowiednio prawa użytkowania wieczystego, będzie miało charakter pierwotny, a więc nie będzie uzależnione od zakresu uprawnień poprzedniego właściciela lub użytkownika wieczystego do rozporządzania przysługującym mu prawem. Zob. Edward Gniewek w: *System Prawa Prywatnego*, t. III..., op. cit., s. 644; Stefan Grzybowski w: *System prawa cywilnego...*, op. cit., s. 241-242. Wydaje się, że do nabycia prawa użytkowania wieczystego przez zasiedzenie, inaczej niż w przypadku przeniesienia takiego prawa w drodze umowy, a więc nabycia w sposób pochodny, nie będzie wymagany wpis do księgi wieczystej

w użytkowanie wieczyste (a nie posiadaniem zależnym), jednak władztwo faktyczne posiadacza będzie wykonywane w zakresie uprawnień wynikających z prawa użytkowania wieczystego (art. 233 k.c.)¹⁵. Z kolei w drugim przypadku, posiadacz samoistny gruntu będzie nim władał faktycznie tak jak właściciel, a więc w sposób odpowiadający wykonywaniu uprawnień wynikających z prawa własności (art. 140 k.c.)¹⁶. Niezależnie jednak od zachowania samoistnego posiadacza gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste zarówno po stronie użytkownika wieczystego, jak i po stronie właściciela, powstanie roszczenie windykacyjne. Należy tu także zwrócić uwagę, że grunt oddany w użytkowanie wieczyste może zostać objęty w posiadanie samoistne przez użytkownika wieczystego. W prawie polskim nie przyjęto bowiem rzymskiej zasady, zgodnie z którą nie można samodzielnie zmienić przyczyny swojego posiadania (*nemo sibi causam possessionis mutare potest*)¹⁷. Jeżeli więc użytkownik wieczysty obejmie nieruchomości w posiadanie samoistne, właściciel nie będzie ograniczony w możliwości podniesienia roszczenia windykacyjnego przez łączący go z użytkownikiem wieczystym względny stosunek cywilnoprawny.

W przedmiotowej sprawie ani właściciel gruntu (Gmina W.), ani jego użytkownik wieczysty (K. G.) nie wykonali przysługujących im względem wnioskodawców (A. D. i J. D.) roszczeń windykacyjnych. Zasiedzenie biegło jednak przeciwko właścicielowi gruntu, który utracił posiadanie samoistne nie wskutek oddania nieruchomości w użytkowanie wieczyste, ale wskutek utraty *corpus possessionis* na rzecz osoby trzeciej niezależnie od swojej woli. Ustalony przez Sąd stan faktyczny komentowanej sprawy wskazuje na zachowanie wnioskodawców, w sposób odpowiadający wykonywaniu uprawnień składających się na prawo własności. Wnioskodawcy korzystali z oddanej w użytkowanie wieczyste nieruchomości (usunięcie posadowionej na nieruchomości zabudowy) oraz pobierali z niej pożytki (uprawa roślin), przy czym nie wykonywali tych uprawnień w granicach określonych przez umowę o oddanie gruntu w użytkowanie wieczyste. Należy więc przychylić się do stanowiska SN, który uznał, że w przedmiotowej sprawie wnioskodawcy nabyli przez zasiedzenie prawo własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste.

W głosowanej uchwale SN stwierdził również, że wskutek nabycia prawa własności gruntu przez wnioskodawców wygasło jednocześnie prawo

(zob. art. 27 zd. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, Dz. U. 2016.2147 t.j. ze zm., zwanej dalej u.g.n.).

- 15 Por. postanowienie SN z dnia 25 marca 2004 r., II CK 105/03, Legalis.
 16 Zob. Elżbieta Skowrońska-Bocian, Michał Warciński w: *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1-449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, s. 1042.
 17 R. Taubenschlang, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1955, s. 133.

użytkowania wieczystego, gdyż prawo takie nie może istnieć na gruncie innego właściciela niż Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Nie będziemy więc mieli w takiej sytuacji do czynienia ze zmianą podmiotu względnego stosunku cywilnoprawnego łączącego użytkownika wieczystego ze Skarbem Państwa lub jednostką samorządu terytorialnego. Brak jest przepisu przewidującego taki skutek prawny *ex lege*. Wygaśnięcie użytkownika wieczystego oznacza, że powrotne zastosowanie znajduje zasada *superficies solo cedit* (art. 48 k.c.). Posadowione na gruncie oddanym w użytkowanie wieczyste nieruchomości, stanowiące własność użytkownika wieczystego, staną się więc częściami składowymi gruntu i własnością wnioskodawców. Zgodnie z art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n., w przypadku wygaśnięcia użytkownika wieczystego na skutek rozwiązania umowy przed upływem okresu na jaki grunt został oddany w użytkowanie wieczyste, użytkownikowi wieczystemu przysługuje wynagrodzenie za wniesione przez niego i nabyte na własność budynki i inne urządzenia. Może jednak powstać wątpliwość, czy przepis ten znajdzie zastosowanie również w przypadku wygaśnięcia użytkownika wieczystego w wyniku zasiedzenia własności gruntu. Mając na uwadze, że art. 240 k.c. przewiduje przesłanki rozwiązania umowy o oddanie gruntu w użytkowanie wieczyste przed upływem określonego w umowie terminu, *lege non distinguenda* należy stwierdzić, że w treści art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n. mowa jest o rozwiązaniu umowy, a taki skutek prawny następuje *ex lege* w wyniku zasiedzenia własności nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste¹⁸. Powstaje jednak kolejna wątpliwość, czy w świetle art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n. obowiązany do zapłaty wynagrodzenia na rzecz użytkownika wieczystego może być inny podmiot prawa cywilnego niż Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 32 ust. 1 u.g.n. sprzedaż nieruchomości obciążonej użytkowaniem wieczystym może nastąpić jedynie na rzecz użytkownika wieczystego. Norma prawna wynikająca z tego przepisu prowadzi do uniknięcia konsekwencji w postaci nabycia budynków użytkownika wieczystego przez inny podmiot niż Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Wydawać by się więc mogło, że art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n. nie może stanowić podstawy do żądania zapłaty wynagrodzenia przez osobę, która zasiedziała własność gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste.

18 Poza upływem okresu, na jaki zostało ustanowione prawo użytkownika wieczystego oraz rozwiązaniem umowy przed upływem tego okresu (wskutek orzeczenia sądu lub zawartej umowy) w nauce prawa cywilnego wyróżnia się jeszcze trzy przyczyny wygaśnięcia tego prawa, a mianowicie zrzeczenie się użytkownika wieczystego (*analogia legis* z art. 246 k.c.), konfuzję (przejście użytkownika wieczystego na właściciela nieruchomości lub prawa własności nieruchomości na użytkownika wieczystego) oraz wywłaszczenie (art. 112 ust. 2 u.g.n.). Zob. Krzysztof Pietrzykowski w: *Kodeks cywilny...*, op. cit., s. 675.

Ponieważ jednak ustawodawca przewiduje nabycie gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste przez zasiedzenie, wykładni art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n. nie powinno się ograniczać, mając na uwadze wyłączne podmioty cywilnoprawne, które mogą być właścicielem gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste. Przepis ten powinno się interpretować szerzej, mając na uwadze, że znajduje on zastosowanie w sytuacji, gdy w wyniku wygaśnięcia użytkowania wieczystego następuje po stronie właściciela gruntu przysporzenie kosztem użytkownika wieczystego¹⁹. W sytuacji takiej nie mają zastosowania przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405-414 k.c.) ani przepisy uprawniające samoistnego posiadacza do żądania zwrotu nakładów (art. 226 § 1 i 2 k.c.). Wydaje się więc, że właściciel, który nabył grunt oddany w użytkowanie wieczyste poprzez zasiedzenie, będzie zobowiązany do zapłaty wynagrodzenia na rzecz użytkownika wieczystego za budynki i urządzenia wzniesione przez niego lub nabyte na własność.

Na marginesie można zwrócić uwagę jakie konsekwencje będzie miało zasiedzenie własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste oraz wygaśnięcie użytkowania wieczystego dla prawa odrębnej własności lokalu w budynku posadowionym na nabytym gruncie. Wydaje się, że należy zaaprobować stanowisko wyrażone przez SN w uchwale z dnia 25 sierpnia 2017 r.²⁰, zgodnie z którym upływ terminu na jaki zostało ustanowione prawo użytkowania wieczystego gruntu nie powoduje wygaśnięcia prawa odrębnej własności lokalu znajdującego się w budynku położonym na tym gruncie. Prawo użytkowania wieczystego zostaje *ex lege* przedłużone na czas nieokreślony. Wskutek takiego przedłużenia ułamkowa części prawa użytkowania wieczystego gruntu nie jest już tylko prawem związanym z odrębną własnością lokalu, ale prawem akcesoryjnym, a więc takim którego samo istnienie wymaga istnienia prawa głównego (prawa odrębnej własności lokalu). Akcesoryjna względem odrębnej własności lokalu ułamkowa część prawa użytkowania wieczystego (art. 4 ust. 3 u.w.l.²¹) oraz związany z odrębną własnością lokalu udział we własności budynku posadowionym na oddanym w użytkowanie wieczyste gruncie (art. 3 ust. 1 u.w.l.) nie może być odrębnym

19 Zaznaczam przy tym, że przepis ten nie stanowi wyjątku od żadnej zasady, ale sam pewną zasadę wyraża. Wykładnia art. 33 ust. 2 zd. 1 u.g.n. nie może być więc ograniczana w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae*.

20 Uchwała Składu Siedmiu Sędziów SN z dnia 25 sierpnia 2017 r., III CZP 11/17, „MoP” nr 18, 2017, s. 955. Stanowisko podobne do wyrażonego w tej uchwale zajmuje G. Wolak, *Wpływ wygaśnięcia użytkowania wieczystego na byt odrębnej własności lokalu*, „Rejent” nr 11, 2017, s. 69-99.

21 Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, Dz. U. 2015.1892 t.j. ze zm.

przedmiotem obrotu cywilnoprawnego. Oznacza to także, że prawa te nie mogą być zasiedzone. Powstaje tu jednak wątpliwość, czy możliwe jest zasiedzenie w takiej sytuacji prawa własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste. Wydaje się, że w przypadku istnienia jednocześnie tak wielu różnych praw (prawa odrębnej własności lokalu, udziału we własności budynku położonego na gruncie oddanym w użytkowanie wieczyste, ułamkowej części prawa użytkowania wieczystego oraz prawa własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste), zasiedzenie własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste doprowadziłaby do naruszenia założeń konstrukcyjnych prawa użytkowania wieczystego. Założenie akcesoryjności użytkowania wieczystego względem prawa odrębnej własności lokalu i przedłużenie jego trwania *ex lege* na czas nieokreślony, prowadziłoby w takiej sytuacji do obciążenia użytkowaniem wieczystym gruntu stanowiącego własność innego podmiotu prawa cywilnego niż Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Sytuacja taka jest niemożliwa w świetle obowiązującego prawa polskiego. Należy tu zwrócić uwagę, że w przywołanej uchwale z dnia 25 sierpnia 2017 r. SN nie dopuszcza *de lege lata* nabycia wskutek wygaśnięcia prawa użytkowania wieczystego udziałów we własności gruntu przez właścicieli wyodrębnionych lokali. Sąd Najwyższy jedynie *de lege ferenda* postuluje wprowadzenie normy prawnej, której zastosowanie wywoływałoby skutek wygaśnięcia użytkowania wieczystego w postaci związania udziału we współwłasności nieruchomości gruntowej (której częścią składową stawałby się w wyniku powrotu zasady *superficies solo cedit* budynek na niej położony) z odrębną własnością lokalu położonego w budynku. Wydaje się, że obowiązywanie takiej normy prawnej powinno prowadzić jednocześnie do pozbawienia nabytego wskutek zasiedzenia, przez samoistnego posiadacza prawa własności, gruntu na rzecz właścicieli wyodrębnionych lokali. Wydaje się więc, że w takiej sytuacji nie należałoby dopuszczać możliwości zasiedzenia prawa własności nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste.

AUTORZY

Noty o autorach

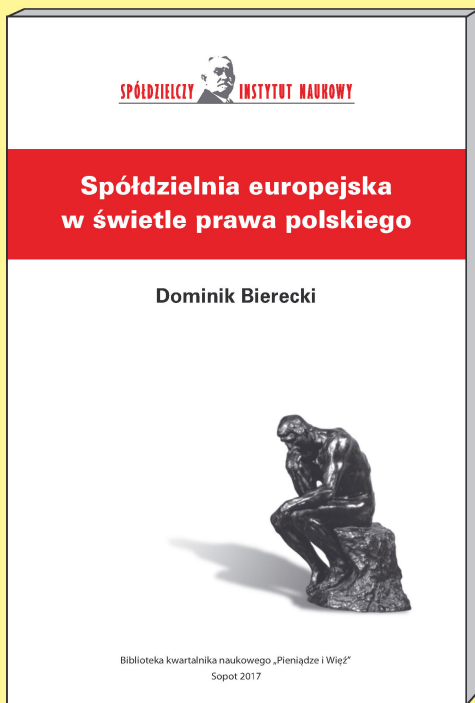
Rafał Adamus – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Opolskiego. Kierownik Zakładu Prawa Gospodarczego, Handlowego i Upadłościowego (poprzednio Kierownik Zakładu Stosunków Gospodarczych) WPiA Uniwersytetu Opolskiego. Radca prawny. Specjalista i praktyk z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Autor kilkuset ekspertyz prawnych poświęconych tej dziedzinie prawa. Autor ponad dwustu sześćdziesięciu publikacji z zakresu prawa gospodarczego prywatnego w tym monografii, komentarzy, artykułów, obszernych komentarzy do Prawa upadłościowego i Prawa restrukturyzacyjnego. Członek Zespołu do spraw nowelizacji Prawa upadłościowego i naprawczego. Odznaczony medalem „Zasłużony dla Wymiaru Sprawiedliwości”.

Dominik Bierecki – doktor nauk prawnych, adiunkt w Instytucie Prawa i Nauk o Bezpieczeństwie Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku. Adwokat w kancelarii Jedliński, Bierecki i Wspólnicy w Gdyni. Zastępca redaktora naczelnego kwartalnika naukowego „Prawo i Więź”.

Dariusz Duda – doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, absolwent Podyplomowych Studiów Bankowości na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie oraz Podyplomowych Studiów Rachunkowości Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie.

Grzegorz Kozieł – doktor habilitowany nauk prawnych w zakresie prawa handlowego, adiunkt w Instytucie Prawa Cywilnego – Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Radca prawny. Członek Kolegium Redakcyjnego czasopisma „Studia Iuridica Lublinensia” oraz Rady Naukowej czasopisma „Prawo i Polityka”. Założyciel, członek i prezes zarządu Stowarzyszenia Promocji Nauk Prawnych z siedzibą w Lublinie. Autor ponad siedemdziesięciu publikacji naukowych w tym artykułów, monografii, komentarzy, skryptów z zakresu prawa cywilnego, handlowego, podmiotów niekomercyjnych (fundacji i stowarzyszeń), własności intelektualnej i dofinansowania ze środków UE.

Aneta Suchoń – doktor habilitowany nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Rolnego na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu. Specjalistka z zakresu prawa rolnego, spółdzielczego oraz gospodarki nieruchomościami. Laureatka wielu nagród za publikacje naukowe, m.in. European Council for Rural Law CEDR, Krajowej Rady Spółdzielczej, Nagrody im. Profesora Andrzeja Stelmachowskiego za najlepszą pracę naukową z zakresu prawa rolnego. Autorka ponad 100 publikacji naukowych, w tym monografii, rozdziałów w pracach zbiorowych oraz komentarzach, artykułów w czasopismach naukowych polskich i zagranicznych. Od kilku lat współpracuje z prasą rolniczą, a jej wynikiem jest ponad 200 krótkich publikacji w zakresie popularyzacji prawa rolnego w praktyce, zmian przepisów i analizy orzecznictwa.

Spis treści

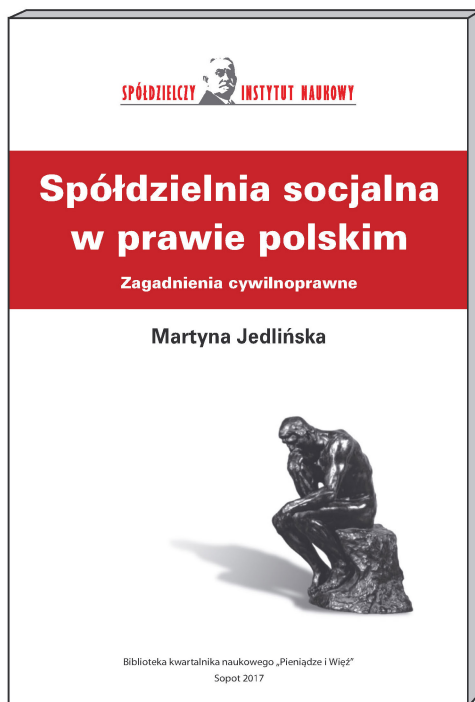
1. Geneza spółdzielni europejskiej
2. Podstawy prawne funkcjonowania spółdzielni europejskiej
3. Charakter prawny spółdzielni europejskiej
4. Spółdzielnia europejska w świetle międzynarodowych zasad spółdzielczych
5. Powstanie spółdzielni europejskiej
6. Specyfika członkostwa w spółdzielni europejskiej
7. Specyfika organów spółdzielni europejskiej
8. Ustanie spółdzielni europejskiej

Spółdzielczy Instytut Naukowy, Sopot 2017,
ISBN 978-83-938964-9-3, format B5, 374 strony

Spis treści

1. Geneza spółdzielni socjalnej
2. Konstrukcja i charakter prawny spółdzielni socjalnej
3. Powstanie spółdzielni socjalnej
4. Odpowiedzialność osób działających w interesie spółdzielni socjalnej przed jej zarejestrowaniem
5. Członkostwo spółdzielni socjalnej
6. Pomoc publiczna udzielana spółdzielniom socjalnym
7. Nadużycie formy prawnej spółdzielni socjalnej
8. Sposoby ustania bytu prawnego spółdzielni socjalnej
9. Przekształcenia organizacyjne spółdzielni socjalnej

Spółdzielczy Instytut Naukowy, Sopot 2017,
ISBN 978-83-938964-0-0, format B5, 272 strony

Czytaj PIENIĄDZE i WIĘŻ, kwartalnik naukowy wydawany od 1998 r.

Nr
78

CODR
55 zł
(z VAT 23%)

PIENIĄDZE i WIĘŻ

KWARTALNIK NAUKOWY ROK XXI NUMER 1 (78) WIOSNA 2018 ROK

ISSN 1506-7553

SPÓŁDZIELCZY INSTYTUT NAUKOWY

www.p-i-w.edu.pl • www.sin.edu.pl

W najnowszym numerze m.in.:

Uwagi o stanie cywilizacji Zachodu
Romuald Piekarski

Pomoc ekonomiczna dla Afryki jako czynnik
ograniczający emigrację jej mieszkańców
Eugeniusz Gostomski, Tomasz Michałowski

Instrumenty niestandardowe banków
centralnych
Eryk Łon

Zasady rachunkowości w sektorze small business
Patrycja Mniszek

Zamów Pieniądze i Więż oraz Prawo i Więż poprzez stronę www.sin.edu.pl

pocztą elektroniczną: sin@sin.edu.pl

lub pisząc na adres:

Spółdzielczy Instytut Naukowy

81-743 Sopot

ul. Władysława IV 22

SPÓŁDZIELCZY INSTYTUT NAUKOWY